

KISKUNDOROZSMA-DARUHALOM ÉS KISKUNDOROZSMA-KETTŐSHATÁR AVAR KORI TEMETŐINEK GYÖNGYANYAGA

FÜLEKI ORSOLYA*

Absztrakt: A tanulmány a Kiskundorozsma határában 2003-ban és 2004-ben feltárt közép és késő avar kori temetők gyöngyanyagát ismerteti. A három temető mind időben, mind térben rendkívül közel áll egymáshoz. Elvégeztük a gyöngyök tipológiai osztályozását, a gyöngyöket tartalmazó sírok, valamint a temetőkön belüli gyöngyviselet elemzését, majd a gyöngysorok és gyöngyviselet alapján vizsgáltuk a gyöngyöket tartalmazó síregyüttesek kronológiai helyzetét, valamint a három temető viszonyát.

Kulcsszavak: Kiskundorozsma-Daruhalom, Kiskundorozsma-Kettőshatár, avar kor, viselet gyöngytipológia

BEVEZETÉS

Tanulmányomban a Kiskundorozsma-Daruhalom, illetve Kiskundorozsma-Kettőshatár I–II. lelőhelyeken feltárt közép és késő avar kori temetők gyöngyanyagát dolgozom fel.¹ A három vizsgált temető mind időben, mind térben rendkívül közel esik egymáshoz. A temetők mindössze néhány száz méterre fekszenek egymástól Kiskundorozsma határában; használati idejük alapján pedig könnyen feltételezhető, hogy egymás folytatásaiként létesültek.

A hazai kutatásban mindeddig példa nélküli, hogy három ilyen mértékben egymáshoz kötődő temető anyagát egyidejűleg dolgozzák fel. Így mindenképpen fontos feladatnak bizonyul egy ilyen ritka lehetőség kihasználása, a lelőhelyek anyagának mielőbbi vizsgálata. Az elemzés által ugyanis nemcsak az adott korszakról tudhatunk meg többet, de fontos lépés lehet a térség kutatásában, a mikrorégió történetének és kultúrájának a megrajzolásában.

A lelőhelyek összehasonlító feldolgozásán túl külön figyelmet érdemel a napvilágra került gyöngyök feldolgozása. Az avar kori – és más korszakbeli – gyöngyök kutatása ugyanis sokáig eléggé elhanyagolt területe volt a hazai tudományos munkának, vizsgálatuk csak az elmúlt egy-két évtizedben indult meg, annak ellenére, hogy ez a tárgytypus az egyik legnagyobb mennyiségben előkerülő lelettypusok közé tartozik. Pásztor Adrien nevéhez fűződik a kora- és közép avar kori gyöngyök egységes tipokronológiai rendszerének kialakítása,² illetve több avar kori temető gyöngyanyagának elemzése.³ A gyöngyök fontos szerepet játszhatnak az adott időszak viseletének rekonstruálásán túl egy-egy lelőhely belső kronológiájának a pontosításában, valamint az egyes gyöngytypusok eredetének és időbeli-térbeli elterjedésének tisztázásával akár esetleges kapcsolatrendszereket, kereskedelmi vagy egyéb összeköttetéseket is

* Szegedi Tudományegyetem BTK Régészeti Tanszék, H-6720 Szeged, Egyetem u. 2. forsi1218@gmail.com

¹ Jelenlegi munkám alapját a Szegedi Tudományegyetemen 2014-ben készült, azonos című MSc szakdolgozatom képezi.

² PÁSZTOR 1996a.

³ PÁSZTOR 1996; PÁSZTOR 1996b; PÁSZTOR 2001; PÁSZTOR 2003; PÁSZTOR 2010; PÁSZTOR 2011.

megvilágíthatunk, illetve megerősíthetjük, vagy éppen felülírhatjuk a korábbi feltevéseket.

Munkám során elvégeztem a három temetőben előkerült gyöngyök tipológiai osztályozását, a gyöngyöket tartalmazó sírok, valamint a temetőkön belüli gyöngyviselet elemzését; majd a gyöngysorok és gyöngyviselet alapján

igyekeztem keltezni a gyöngyöket tartalmazó sírokat, és tisztázni a temetők egymáshoz való viszonyát.

Dolgozatommal próbáltam hozzájárulni a kutatásban összetartozásuk révén fontos szerepet elfoglaló lelőhelyek anyagának a feldolgozásához, azok kulturális és kronológiai kérdéseinek tisztázásához.

A GYÖNGYÖK TIPOLÓGIAI RENDSZEREZÉSE

A két temető 90 sírjából összesen 1620 db gyöngy látott napvilágot (ld. *Függelék*). Ezek nagy része üvegből készült (1606 db), de elvéve néhány szem borostyán-, mészkő-, karneol-, csont- és korallgyöngy is előkerült (4. kép 1). Az üvegyöngyök esetében a dinnyemag alakú, a lapított gömb formájú, valamint a kölesgyöngyök dominálnak. Nagyobb mennyiségben fordulnak elő még gömb-, henger-, hordó-, gyűrű-, csonka kúp alakú, valamint többtagú gyöngyök is. Ezen túl néhány cső-, hasáb-, lecsapott sarkú hasáb-, bikónikus alakú és csavart példány is előkerült. A gyöngyök számához képest a díszített darabok mennyisége elenyésző.

A tipológiai rendszerezés során az 1620 db gyöngyöt 14 főtípusba soroltam, elsődlegesen az anyaguk, a formájuk, a díszítettségük és az átlátszóságuk alapján. A főtípusokat pedig további alcsoportokra osztottam (4. kép 2).

I. ÜVEGBŐL KÉSZÜLT GÖMBFÉLÉK

I.1. Gömb alakúak

I.1.1. *Egytagú, díszítetlen, opak gömbök*: Kettőshatár 65. (1 db), 68. (1db), illetve 247. sír (16 db) (I. kép 1–4).

I.1.2. *Egytagú, díszítetlen, fényáteresztő gömbök*: Daruhalom 198. sír (1 db); Kettőshatár 498. sír (1 db) (I. kép 5–6).

I.1.3. *Egytagú, díszítetlen, átlátszó gömbök*: Kettőshatár 172. sír (4 db) (I. kép 7).

I.1.4. *Egytagú, díszített, opak gömbök*: Kettőshatár 486. sír (1 db) (I. kép 8).

I.2. Lapított gömb alakúak

I.2.1. *Egytagú, díszítetlen, opak lapított gömbök*: Daruhalom 130., 198. (2 db), 262. (2 db), 369. (2 db) sír (1 db); Kettőshatár 49. (1 db), 229. (1 db), 233. (1 db), 236. (1 db) 247. (70 db), 267. (5 db), 486. (14 db), 491. (1 db), 516. (1 db), 552. (9 db), 565. (2 db), 599. (1 db), 611. (4 db), 700. (1 db) sír (I. kép 9–17).

I.2.2. *Egytagú, díszítetlen, fényáteresztő, lapított gömbök*: Kettőshatár 249. sír (1 db) (I. kép 18).

I.2.3. *Egytagú, díszítetlen, átlátszó, lapított gömbök*: Daruhalom 52. sír (1 db); Kettőshatár 131. (4 db), 565. sír (2db) és 773. sír (3 db) (I. kép 19).

I.2.4. *Egytagú, opak, díszített, lapított gömbök (szemes és pávaszemes gyöngyök)*: Daruhalom 524. sír (1 db); Kettőshatár 229. (1 db), 233. (1 db), 247. (9db), 267. (3 db), 486. (5 db), 516. (1 db), 565. (2 db) és 599. sír (1 db) (I. kép 20–27).

I.2.5. *Kéttagú, díszítetlen, opak lapított gömbök*: Kettőshatár 152. (2 db), 247. (8 db), 486. (2 db) sír (I. kép 28–32).

I.2.6. *Háromtagú, díszítetlen, opak lapított gömbök*: Kettőshatár 486. (1 db) és 491. sír (2 db) (I. kép 33–34).

I.2.7. *Hattagú, díszítetlen, opak lapított gömbök*: Kettőshatár 247. sír (1 db) (I. kép 35).

I.3. Kölesgyöngyök

A kölesgyöngyök a két kiskundorozsmai temető egyik leggyakrabban előforduló gyöngy típusai voltak, a két temetőből több változatuk is előkerült, gömb, lapított gömb, henger és gyü-

rű alakban. H.: 0,2–0,4 cm, átm.: 0,15–0,35 cm. Daruhalom 52. (40 db), 121. (9db), 130. (67 db), 131. (1 db), 154. (4 db), 158. (1 db), 189. (15 db), 194. (1 db), 198. (38 db), 355. (4 db), 369. (1 db), 435. (2 db) és 458. sír (11 db), 482. (1 db), 519. (1 db), 523. (2 db); Kettőshatár 53 (11 db) 65. (66 db), 68. (37 db), 72. (4 db), 233. (16 db), 263. (29 db), 267. (14 db), 367. (2 db), 274. (13 db), 388. (3 db), 395. (9 db), 500. (3 db), 505. (21 db), 552. (80 db), 564. (8 db), 565. (18 db), és 736. sír (10 db), 775. sír (12 db) (I. kép 36–43).

I.4. Gyűrű alakúak

I.4.1. Egytagú, díszítetlen, opak gyűrűk: Kettőshatár 49. (1 db), 65. (1 db), 68. (1 db), 247. (6 db), 270. (1 db), 486. (5 db), 564. (1 db), 611. (2 db) (I. kép 44–50).

II. ÜVEGBŐL KÉSZÜLT HENGERFÉLÉK

II.1. Hosszú henger alakúak

II.1.1. Egytagú, díszítetlen, opak hosszú hengerek: Daruhalom 154. (1 db), 194. (2 db), 458. (1 db); Kettőshatár 68. (1 db), 172. (1 db), 249. (1 db), 270. (1 db), 274. (1 db), 390. (1 db), 552. (7 db), 565. (1 db) (I. kép 51–58).

II.1.2. Egytagú, díszítetlen, átlátszó hosszú hengerek: Kettőshatár 68. (1 db) és 500. sír (1 db) (I. kép 59).

II.2. Rövid henger alakúak

II.2.1. Egytagú, fehér szemekkel és négyszeres fehér hurokfolyatással díszített rövid hengerek: Kettőshatár 486. sír (1 db) (I. kép 60).

II.3. Hordó alakúak

II.3.1. Egytagú, díszítetlen, opak hordók: Daruhalom 117. sír (1 db); Kettőshatár 569. (2 db), 756. (1 db) és 759. sír (12 db) (I. kép 61–63, 65).

II.3.2. Egytagú, bordázott, opak hordók: Kettőshatár 599. sír (1 db) (I. kép 64).

II.3.3. Egytagú, opak, díszített hordók: Kettőshatár 270. sír (2 db) (I. kép 66–67).

II.4. Cső alakúak

II.4.1. Egytagú, díszítetlen, opak csövek: Kettőshatár 552. sír (1 db) (I. kép 68).

II.5. Csavartak

II.5.1. Díszítetlen, opak csavartak: Kettőshatár 552. sír (2 db) (I. kép 69).

II. 5.2. Díszítetlen, átlátszó csavartak: Kettőshatár 172. (1 db), 264. (1 db) és 500. sír (1 db) (I. kép 70).

III. ÜVEGBŐL KÉSZÜLT KÚPFÉLÉK

III.1. Csonka kúp alakúak

III.1.1. Egytagú, díszítetlen, opak csonka kúpok: Kettőshatár 569. (2 db) és 756. sír (1 db) (I. kép 71–72).

III.1.2. Egytagú, opak, díszített csonka kúpok: Kettőshatár 565. sír (1 db) (I. kép 73). Kék színű, irizáló felületű, keresztben körülfutó, vékony, vörös vonalfolyatással díszített, matt, sima furatú üvegyöngy. H.: 0,8 cm, átm.: 0,5 cm.

III.1.3. Egytagú, díszítetlen, fényáteresztő csonka kúpok: Kettőshatár 131. (1 db) és 500. sír (1 db) (I. kép 74).

III.1.4. Egytagú, díszítetlen, átlátszó csonka kúpok: Kettőshatár 222. (1 db), 367. (1 db), 485. (1 db) és 565. sír (1 db) (I. kép 75–76).

III.2. Hosszú, bikónikus alakúak

III.2.1. Díszítetlen, opak hosszú bikónikus: Kettőshatár 270. (1 db), 599. (1 db) és 773. sír (1 db) (I. kép 77–78).

IV. ÜVEGBŐL KÉSZÜLT, SZABÁLYOS NÉGYSZÖG ÁTMETSZETŰ HASÁBFÉLÉK

IV.1. Kocka alakúak

IV.1.1. Díszített, átlátszó kockák: Kettőshatár 264. sír (1 db) (I. kép 79). Ennek a gyöngy-típusnak nem találtam párhuzamát az avar kori anyagban.

IV.2. Négyzet átmetszetű hasáb alakúak

IV.2.1. Díszítetlen, fényáteresztő, négyzet átmetszetű hasábok: Kettőshatár 156. sír (1 db) (I. kép 80).

IV.3. Téglalap átmetszetű hasáb alakúak

IV.3.1. Díszítetlen, fényáteresztő, téglalap átmetszetű hasábok: Daruhalom 369. sír (1 db) (1. kép 81).

V. ÜVEGBŐL KÉSZÜLT, SZABÁLYOS,
NEM NÉGYSZÖG ÁTMETSZETŰ HASÁBFÉLÉK

V.1. Egyenlő oldalú hatszög átmetszetű, hasáb alakúak

V.1.1. Egytagú, díszítetlen, opak, egyenlő oldalú hatszög átmetszetű hasábok: Daruhalom 154. sír (1 db); Kettőshatár 565. sír (1 db) (1. kép 82–83).

V.1.2. Egytagú, díszítetlen, fényáteresztő, egyenlő oldalú hatszög átmetszetű hasábok: Daruhalom 369. sír (1 db); Kettőshatár 565. sír (1 db) (1. kép 84).

VI. ÜVEGBŐL KÉSZÜLT, NÉGYPOLDALÚ,
LECSAPOTT SARKÚ HASÁBFÉLÉK

VI.1. Lecsapott sarkú négyzet átmetszetű hasáb alakúak

VI.1.1. Díszítetlen, fényáteresztő, lecsapott sarkú négyzet átmetszetű hasábok: Daruhalom 194. (2 db), 369. (1 db), 523. sír (1 db); Kettőshatár 486. (2 db) és 522. sír (1 db) (1. kép 86).

VI.2. Lecsapott sarkú téglalap átmetszetű hasáb alakúak

VI.2.1. Díszítetlen, fényáteresztő, lecsapott sarkú, téglalap átmetszetű hasábok: Daruhalom 198. sír (1 db) (1. kép 85).

VII. ÜVEGBŐL KÉSZÜLT, DINNYEMAG ALAKÚ
GYÖNGYÖK

A kölesek mellett a két temetőben a dinnyemag alakú gyöngyök különböző változatai fordultak elő a legnagyobb mennyiségben. A daruhalmi és kettőshatári temetőkben számtalan szín- és formabeli variációjuk megjelent: Daruhalom 187. (2 db), 188. (3 db), 194.

(6 db) és 369. sír (2 db); Kettőshatár 42. (16 db), 49. (3 db), 53. (2 db), 55. (1 db), 65. (10 db) 68. (9 db), 131. (2 db), 143 (30 db), 145. (11 db), 152. (73 db), 156. (20 db), 160. (1 db), 166. (5 db), 172. (88 db), 174. (3 db), 188. (1 db), 249. (28 db), 259. (2 db), 265. (3 db), 361. (20 db), 367. (12 db), 368. (8 db), 370. (7 db), 375. (2 db), 390. (39 db), 402. (1 db), 485. (2 db), 498. (32 db), 522. (1 db), 552. (33 db), 565. (6 db), 566. (1 db), 568. (2 db), 569. (21 db), 572. (28 db), 574. (4 db), 599. (8 db), 666. (1 db), 700. (13 db), 756. (112 db), 757. (1 db), 759 (9 db), 773. (1 db), 790. (13 db), 842. sír (1 db) (1. kép 87–98).

VIII. ÜVEGBŐL KÉSZÜLT, ATÍPIKUS ALAKÚ
GYÖNGYÖK

VIII.1. Csepp alakúak: Daruhalom 194. sír (1 db) (1. kép 99).

IX. FÓLIÁS GYÖNGYÖK

Fóliás gyöngyök szinte minden formai variációban előfordultak a két kiskundorozsmai temetőben: Daruhalom 369. sír (1 db); Kettőshatár 49. (3 db), 53. (5 db), 65. (1 db), 72. (3 db), 152. (3 db), 156 (1 db), 247. (25 db), 249. (1 db), 361. (27 db), 375 (1 db), 390. (3 db), 486. (2 db), 491. (2 db), 552. (2 db), 565. (1 db), 569. (1 db), 572. (10 db), 574. (1 db), 700. (1 db), 756. (1 db) és 773. sír (3 db) (1. kép 100–116).

X. BOROSTYÁNGYÖNGYÖK: Daruhalom 369. sír (1 db) (1. kép 117).

XI. MÉSZKÖGYÖNGYÖK: Daruhalom 369. (1); Kettőshatár 247. (1 db), 522. (1 db), 559. (1 db) és 565. sír (2 db) (1. kép 118–121).

XII. KARNEOLGYÖNGYÖK: Kettőshatár 565. sír (4 db) (1. kép 122).

XIII. CSONTGYÖNGYÖK: Kettőshatár 247. (1 db), 498. (1 db) és 559. sír (1 db) (1. kép 123–125).

Csontgyöngyöket már a szarmata korban is viseltek bajelhárító céllal,⁴ és valószínűnek tartom, hogy az avar korban is hasonló funkciót tölthettek be, amit megerősít az a tény, hogy Kettőshatáron is férfi-, illetve gyereksírból kerültek elő.

XIV. KORALLGYÖNGYÖK: Kettőshatár 155. sír (1 db) (1. kép 126).

Mivel ez a gyöngytípus az avar korban csak ritkán fordult elő, a szarmata korban azonban elterjedt volt, nem kizárt, hogy ez a példány az avar lelőhely alatt meghúzódó szarmata telepéről került avar tulajdonosához, akivel aztán – bajelhárító céllal – eltemették.

A GYÖNGYÖKET TARTALMAZÓ SÍROKRÓL RÖVIDEN

Daruhalmon a 93 sír közül 20 tartalmazott gyöngyöt (21,5%), míg a két kettőshatári temető 341 sírjából összesen 70 esetben került elő gyöngy (20,53%).⁵ Daruhalmon a gyöngyviselet leginkább a gyerekekre volt jellemző (14 sír, ami a gyöngyös sírok 65%-át tette ki), míg női, illetve férfi sírokban nagyjából ugyanolyan arányban fordultak elő gyöngyök (4, illetve 3). A női sírok ilyen alacsony aránya meglepő a többi avar kori temetővel összehasonlítva. Kettőshatáron a gyöngyöt tartalmazó női és gyereksírok száma hasonló volt (33, illetve 26), férfi sírban pedig 11 esetben találtak gyöngyöt, ami kiemelkedőnek tekinthető az avar anyagban.

Nők esetében megfigyelhető, hogy leginkább *adultus* korban elhunyt egyének sírjába helyeztek gyöngysort (a két temetőben összesen 22 sír), ritkábban *maturus* (7) és *senium* korú (5 sír) halottak mellett fordultak elő gyöngyök, *juvenis* korú nőt pedig mindössze három esetben temettek el gyönggyel. A gyönggyel eltemetett férfiak nagy része (9) szintén *adultus* korú volt, három esetben *maturus*, két alkalommal pedig *senium* korú halottal helyeztek gyöngyöt a sírba (4. kép 3).⁶

A daruhalmi temetőben a gyöngyös sírok a temető középső részén csoportosultak, ahol a Ny–K és az É–D irányú sírsorok találkoztak.

Ezen túl 5 sír a temető nyugati felében alkotott nagyjából egy sort, valamint négy sír az északi részen helyezkedett el (2. kép 1). Kettőshatáron a gyöngyös sírok a temető egész területén elszórtan helyezkedtek el, de megfigyelhetőek voltak bizonyos csoportosulások: a temető délkeleti oldala mentén, a délkeleti és az északkeleti sarokban, valamint a középső terület északnyugati részén különült el néhány gyöngyös sírból álló csoport (2. kép 2).

Mindkét temető kapcsán elmondható, hogy ezek a csoportok pusztán elhelyezkedésük révén tartoztak össze, nincsen közöttük sem kronológiai, sem tipológiai összefüggés.

A gyöngyös sírok mindegyike téglalap alakú, gyakran lekerekített sarkú aknasír volt. Több esetben meg lehetett figyelni a sírok oldalai mentén körbefutó padkát, koporsót vagy valamilyen sírkonstrukció – általában Szent Mihály lova – nyomát. A 90 gyöngyös sírból 16 volt bolygatott. A legtöbb gyönggyel eltemetett csontváz háton fekvő, nyújtott helyzetben feküdt a sírgödörben.

A gyöngyöt is tartalmazó férfisírok általában szegényes mellékletűek voltak. A halottak mellé leggyakrabban vaskéseket és szögletes bronz- vagy vascattal ellátott, egyszerű öveget helyeztek a sírba. A gyöngyos női sírok leggyakoribb mellékletei a különböző

⁴ VADAY 1989, 106.

⁵ Mivel a Kettőshatár II. temetőből mindössze a 666. sír tartalmazott gyöngyöt, az elemzésnél ezt az I. temető sírjaival együtt kezeltem.

⁶ A sírokon túl a 188. számú, meghatározhatatlan korú gödör tartalmazott egy nagyméretű, sötétkék színű dinnyemag alakú gyöngyöt.

típusú, fekete vagy sötétkék színű csüngővel ellátott, bronz gyöngycsüngős, illetve ezüst nagylemezgömbös fülbevalók, a vörös, barna vagy sötétszürke színű, bikónikus és gömb alakú, gyakran bekarcolt mintázattal díszített orsógombok, valamint a szögletes vagy kerek

bronz- és vas övcsatok voltak. A legtöbb gyöngyöt tartalmazó gyereksír szintén szegényes mellékletű volt, a női sírokhoz hasonlóan leggyakrabban fülbevalók és orsógombok kerültek elő a gyermekek sírjaiból is.

GYÖNGYVISELET A KISKUNDOROZSMAI TEMETŐKBEN

A temetők kezdete arra az időszakra datálható, mikor az avar gyöngydivatban jelentős változások következtek be. A 6. század közepétől közel egy évszázadon át divatos, színes, a viseletben szinte teljesen egyeduralkodó szemesgyöngyök viselete ugyanis ekkoriban szorult vissza.⁷ Helyüket a 7. század közepétől – utolsó harmadától új technológiával készült, más anyagösszetételű és formájú gyöngyök vették át: hasáb, lecsapott sarkú hasáb, világos színű gömb, valamint a későbbiekben nagy tömegben elterjedő dinnyemag alakú gyöngyök. E gyöngytípusok elterjedése – a korábbi erőteljes Meroving–frank hatással szemben – bizánci közvetítéssel a kelet-mediterráneumi gyöngykészítő központokból vagy a Pontuszvidéken át a dél-oroszországi, Kubán-vidéki, észak-kaukázusi, esetleg a perzsa–szasszanida területekről eredeztethető.⁸ A gyöngyviseletnek ez a változása figyelhető meg a daruhalmi és a kettőshatári temető gyöngyeinek összetételében is (3. kép).

A két temetőben a gyöngyök mind ékszerként, mind a viselet részeként megjelentek. A viselet részét képezték férfi sírokban a me-

dencén vagy annak környékén előkerült gyöngyök.⁹ A sírok többségében 1–3 db gyöngy került elő, amelyek a tarsoly zárására szolgálhattak vagy magában a tarsolyban tartották őket, bajelhárító céllal.¹⁰ A tarsolyban őrzött gyöngyök között nincs tipológiai egységesség, viszont a Daruhalom 524. sírjában felbukkanó szemesgyöngy tovább erősíti e gyöngytípus bajelhárító jellegét.¹¹

Egyetlen esetben, Kettőshatár 599. sírja kapcsán beszélhetünk arról, hogy a medencén talált gyöngyök a tarsoly díszítését, kivarrását szolgálhatták. Ebben a sírban egy kék színű, lapított gömb alakú, egy sötétvörös, bordázott, hordó alakú, egy sötétvörös, bikónikus, egy fekete alapon fehér-kék pávaszemmel díszített gyöngy, illetve 8 db sötétkék színű, dinnyemag alakú gyöngy helyezkedett el egy sorban, a medencén.

A legtöbb gyöngyöt nyakláncként felfűzve viselték, amely a két temetőben eltemetett nők és kislányok általános ékszerfajtájának számított. A nyakláncoknak több változatát használták: előfordultak egy- és kétsoros; rövid, kevés szemből álló és hosszú, sokszemes; il-

⁷ PÁSZTOR 1995, 76.

⁸ PÁSZTOR 1995, 76–77.

⁹ Daruhalom 117., 262. és 524. sír, illetve Kettőshatár 265., 522., 559. és 599. sír.

¹⁰ A férfi, női és a gyermeksírokban a tarsolyban amulettként hordott néhány szem gyöngyre Thea Elisabeth Haevernick figyelt fel, és ő gyűjtötte össze az ilyen célt szolgáló gyöngyöket egész Európa területéről, a császárkortól kezdve egészen a népvándorlás kor végéig. Vizsgálata során összesen 59 lelőhelyen figyelte meg a jelenséget. Gyűjtése alapján egyértelmű, hogy a szokás a császárkori Európa egészére kiterjedt, valamint érintette csaknem az összes népvándorlás kori népet is. Általánosan elmondható a szokásról, hogy mindig 1–3 szem gyöngy került a tarsolyba, gyakran ugyancsak óvóvédő célokat szolgáló kelta kori üvegtöredékekkel együtt, de gyakran maguk a gyöngyök is korábbi korszakból származtak (HAEVERNICK 1968).

¹¹ A daruhalmi 117. sírban, a medence környékén egy hordó alakú, sárgásbarna színű üvegyöngyöt, a 262. sírban egy fehér, valamint egy kék színű, lapított gömb alakú üvegyöngyöt; a kettőshatári 522. sírban egy kék színű, lecsapott sarkú hasáb alakú, egy világoskék színű, dinnyemag alakú üvegyöngyöt és egy mészkő gyöngyöt, az 559. sírban egy mészkő gyöngyöt, valamint egy csigolyacsontból faragott gyöngyöt, és a 265. sírban pedig 3 db fehér színű, dinnyemag alakú gyöngyöt találtak.

letve többnyire egyfajta, általában kölesekől vagy dinnyemagokból fűzött és vegyes összetételű füzérek is.

Legáltalánosabbak a rövid, egy vagy két sorban viselt füzérek voltak; ilyen nyaklánc összesen 43 sírból került elő. Jóval kisebb volt a mellkason röviden lelógó, egysoros láncok száma, mindössze 9 sír halottja viselt ilyen gyöngysort. Ritka viseletnek számított az egy- vagy kétsoros, változatos fajtájú gyöngyökből fűzött, hosszú nyaklánc, ilyen típusú láncot mindössze három sírba helyeztek a halottal. Előfordult, hogy a gyöngyök úgy alkottak kétsoros nyakláncot, hogy egy rövidebb sor a nyak körül helyezkedett el, a másik pedig hosszasan lelógott a mellkason (3 sír).¹²

A daruhalmi temető legáltalánosabb gyöngy-sor-típusa a kölesekől álló, legfeljebb néhány szem kísérgyönggyel kiegészített, hosszabb-rövidebb gyöngysor volt. A két temetőben összesen 21 sír tartalmazott ilyen jellegű füzért, amelyek dominanciája a 7. század második felében figyelhető meg az avar temetőkben, tehát pontosan abban az időszakban, amikor a daruhalmi temetőt használták, és a kettőshatárt megnyitották. A dinnyemagokból álló, legfeljebb néhány kísérgyönggyel tarkított, hosszabb-rövidebb füzérek használata a daruhalmi temetőben ismeretlen volt, a kettőshatári temetőben azonban nagy számban fordult elő, a temető uralkodó nyaklánc-típusa volt.¹³

A rövidebb-hosszabb gyöngysorok mellett a két temetőben többször is megfigyelhető volt a halott nyakcsigolyáin vagy az áll alatt elhelyezkedő egy, kettő vagy három szem gyöngy. Az 1–3 gyöngy nyakba fűzése ázsiai eredetű hagyományt őrző, bajelhárító rítus volt az avarok körében.¹⁴ A szokás nem köthető egyetlen gyöngytípushoz sem, de megfigyelhető a szemesgyöngyök túlnyomó aránya.¹⁵ A szemesgyöngyökön túl egyes színeknek (vörös, kék) szintén bajelhárító szerepet tulajdonítottak.¹⁶ Ez a jelenség a két kiskundorozsmai temetőben férfi, női és gyermeksírokban egyaránt megfigyelhető volt, nagyjából azonos mértékben. A nyakba fűzött 1–3 szem gyöngy fajtájában nem figyelhető meg törvényszerűség, de legtöbb esetben a dinnyemag alakú üvegyöngyök különböző változatai találhatók meg.¹⁷

A két kiskundorozsmai temetőben is megjelentek a bajelhárító céllal a sírba helyezett szemesgyöngyök. A daruhalmi temető 524. sírjában nyugvó férfi nyakába egy lapított gömb alakú, vörös alapon egyszeres fehér hullámvonal folytatással és két domború fehér szemmel díszített üvegyöngyöt akasztottak. Kettőshatár 264. gyereksírjában egy kocka alakú, világoskék színű, átlátszó, három sarkán egy-egy sárgásbarna alapon fehér és középen világoskék, domború pávaszemmel, valamint a pávaszemekkel szemközti

¹² Ezen kívül 14 bolygatott sírban nem lehetett pontosan megállapítani a gyöngyök viseleti módját, két sír esetében pedig a dokumentáció alapján nem lehetett megállapítani a gyöngyök pontos helyét a síron belül. 5 esetben a gyöngyök úgy helyezkedtek el (a koponya mellett, a vállon, illetve a bordák alsó részén), hogy abból nem lehetett a viseleti módjukat pontosan meghatározni.

¹³ Összesen 23 temetkezés tartalmazott ilyen jellegű gyöngysort: a 42., 143., 145., 152., 156., 160., 166., 172., 174., 249., 265., 370., 390., 402., 498., 566., 568., 572., 700., 756., 757., 790. és 842. sírok.

¹⁴ A jelenségre elsőként Kovrig Ilona figyelt fel, a törökbálinti temető vizsgálata során. Ő a férfivázak nyakcsigolyáinál előkerült 1–2 szem gyöngyöt a ruha összefogására szolgáló gombnak tartotta, de már ő is felvetette a bajelhárító funkciót (KOVRIK 1957, 122–123). Garam Éva már egyértelműen babonás szokásként értékelte a rangosabb férfisírokból előkerülő egy-egy szem gyöngyöt (GARAM 1972, 171). Bóna István úgy vélte, hogy az a néhány szem gyöngy, amely a férfi csontvázak nyakában vagy ritkábban a test környékén került elő, csak a temetéskor került a halottra. Megállapította a szokás ázsiai eredetét (BÓNA 1979, 27).

¹⁵ Ez annak köszönhető, hogy a különböző színösszetételű és díszítésvariációjú szemesgyöngyöknek szintén óvó-védő szerepet tulajdonítottak. Ez az elképzelés még az avarok ősi világképét tükrözi, amely egy széles körben elterjedt hiedelmi szokásból táplálkozik, miszerint a gyöngyökön megjelenített szemek a rontó pillantások ellen szolgáltak védelemül (PÁSZTOR 1995, 74).

¹⁶ PÁSZTOR 1996b, 47.

¹⁷ Férfi sírok: Daruhalom 117. és 524. sír, valamint Kettőshatár 155. és 174. sír; női sírok: Daruhalom 188. sír és Kettőshatár 160., 259., 375. és 485. sír; gyereksírok: Daruhalom 187. sír, illetve Kettőshatár 264. és 757. sír.

oldalakon egy-egy fehér alapon kék, lapos pávaszemmel díszített üveggyöngy függött a halott nyakában, egy szintelen, csavart üveggyöngy társaságában.

Összességében tehát elmondható, hogy Kiskundorozsmán a férfiakra, nőkre és gyerekekre egyaránt jellemző volt a gyöngyök hasz-

nálata. Míg a férfiak esetében a gyöngyök a medence környékén, a tarsolyhoz kapcsolódva helyezkedtek el, addig a nők és a gyerekek általában nyakláncként viselték őket. A néhány szem gyöngy bajelhárító céllal való viselete pedig felnőttekre és gyerekekre, illetve mindkét nemre jellemző volt.

A GYÖNGYÖK EREDETÉNEK KÉRDÉSE

A Kiskundorozsmán előkerült gyöngytipusok eredetüket tekintve négy nagy csoportba sorolhatóak. Túlnyomó többségük még antik–római eredetre vezethető vissza, és a császárkortól kezdve voltak használatban mind a Birodalom területén, mind a germán és szarmata Barbaricumban, majd az egész népvándorlás kor folyamán tovább éltek a Kárpát-medencében, így juthattak el az avarok közé is. Ilyenek a kisméretű, díszítetlen, opak és áttetsző gömbök,¹⁸ a hullámvonallal díszített gömbök,¹⁹ az opak és áttetsző, lapított gömbök,²⁰ a kisméretű dudoros gyöngyök,²¹ az összetett gyöngyök,²² a sötét színű kölesméretűek,²³ a

hengeres és hordó alakú gyöngyök,²⁴ a négyszögletes hasábosok,²⁵ illetve a borostyán-gyöngyök.²⁶

A gyöngyök másik része keleti gyökerekre vezethető vissza, amelyek a 7–9. század folyamán valószínűleg bizánci közvetítéssel jutottak el a Kárpát-medencébe a Pontuszvidékről, a Krímből, illetve a Kaukázus vidékéről, esetleg perzsa területekről. Ilyen típusok az áttetsző, szintelen gömbök,²⁷ a világos színű, hatszögletes hasábosok,²⁸ illetve a fóliás gyöngyök.²⁹ Szintén keleti eredetűek, de a Marosszentanna–Csernyahov-kultúrából származnak a lecsapott sarkú hasáb alakú

¹⁸ TEMPELMANN-MÁCZYŃSKA 1985, 27–28.

¹⁹ ALFÖLDI 1957, 441.

²⁰ TEMPELMANN-MÁCZYŃSKA 1985, 29–31.

²¹ TEMPELMANN-MÁCZYŃSKA 1985, 62.

²² Az összetett gyöngyök a császárkor kései szakaszának és a kora népvándorlás kornak a tipikus gyöngyei voltak (TEMPELMANN-MÁCZYŃSKA 1985, 35). Használatuk a szarmata területeken a 4. századig volt jellemző (VADAY 1989, 103). A Kaukázus északi részén a 4. században terjedtek el, és a 6–9. század folyamán is divatban maradtak, de használatuk ekkorra már a Pontusz-vidéken és a Krímben is elterjedt. Kereskedelmi kapcsolatok révén pedig kis számban Észak-Európában is felbukkantak, pl. a birkai temetőben (ČILINSKÁ 1966, 161).

²³ PÁSZTOR 2003, 346.

²⁴ ALFÖLDI 1957, 441; TEMPELMANN-MÁCZYŃSKA 1985, 38.

²⁵ ALFÖLDI 1957, 441.

²⁶ KÖHEGYI 1974, 125.

²⁷ PÁSZTOR 1995, 76–77.

²⁸ ČILINSKÁ 1975, 87.

²⁹ A késő avar kor gyöngysorainak fóliás gyöngyei késő antik műhely hagyományra vezethetőek vissza. A fóliás gyöngyök a Kr. e. 2. századtól kezdve Egyiptomból kiindulva kezdtek elterjedni észak felé. A Kr. e. 2–1. században megjelentek a Don- és Olbia-vidéken, ahonnan eljutottak a Dnyeper és a Bug vidékére, majd a Kr. e. 1. században egészen a mai Pomeránia területére (PÁSZTOR 2003, 347). A Kr. u. 2–3. században a Krímben és a dél-oros sztyeppén is megjelentek, először importként, majd helyi gyártmányként is. A Kárpát-medencébe valószínűleg erről a területről érkezhetek meg a szarmatákkal, akiknél megjelent ennek a gyöngynek a használata. Emellett viseletük megfigyelhető a római és a frank gyöngydivatban is. Divatjuk az avar kor végén éledt újjá a Kárpát-medencében, ahová valószínűleg kereskedelmi kapcsolatok útján jutottak el a kaukázusi vagy a szíriai–egyiptomi gyártóműhelyekből (VADAY 1989, 101; PÁSZTOR 2003, 347).

gyöngyök is, amelyek ezen a területen már a 2. századtól kezdve felbukkantak.³⁰

A gyöngytípusok másik része nyugati-germán eredetű. Ezek elsősorban a fekete, sötétbarna, sárga, vörös színű gömbösök, amelyek a Meroving-korban a Kárpát-medencei gepidák és langobardok között is népszerűek voltak.³¹ Továbbá a barna alapon fehér szemes,³² a vörös alapon fehér rátétdíszes, a barna vagy vörös alapon fehér-kék színösszetételű pávaszemes,³³ a sárga színű köles,³⁴ valamint a hosszú bikónikus gyöngyök.³⁵

Emellett a szemesgyöngyök és a dinnyemag alakúak esetében Kárpát-medencei avar eredettel kell számolnunk. A tömeges előfordulásuk miatt a dinnyemag alakú gyöngyök Kárpát-medencei eredetűnek tarthatóak, és innen terjedtek tovább keleti és nyugati irányba is.³⁶ A szemesgyöngyök esetében – amelyek eredete sok irányba ágazik szét – arról beszélhetünk, hogy a korábbi formákból egy új formakincsű és színvilágú, minden korábbinál népszerűbb gyöngytípus alakult ki az avarok körében.³⁷

³⁰ A lecsapott sarkú, négyszögletes átmetszetű gyöngyök mind időben, mind térben széles körben elterjedtek voltak. Eredetük a keleti területekre vezethető vissza. A 2–4. század között jelen voltak a Marosszentanna–Csernyahov-kultúrában, majd a 3–4. század folyamán, a Kaukázus vidékén is megjelentek. Divatjuk a 2. és 10. század között többször is felvirágzott a Kárpát-medencében, ahová a beköltöző jazig–szarmata népességgel érkezhettek meg. Felbukkantak a késő római pannóniai temetőkben is. A késő római korszakban a 2. század második fele és a 4. század eleje között éltek virágkorukat, ebben az időszakban mind a germán, mind a szarmata Barbaricumban nagy mennyiségben voltak jelen, majd a hun korban is továbbéltek. Igazi népszerűségnek az 5. században örvendtek, ahol nyaklánc mellett fülbevalók díszeként is alkalmazták őket. A gepida és longobárd kori anyagban már jóval ritkábban fordultak elő (ČILINSKÁ 1975, 87; TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA 1985, 37–38; PÁSZTOR 1995, 75–76).

A kora avar korban elsősorban kék és zöld üvegből készült változataik kerültek a sírokba. A 7. század utolsó harmadától a 8. század közepéig divatjuk újból fellendült, a köles, a korong alakú, a hengeres és a hasábos, illetve a korai dinnyemag alakú gyöngyökkel együtt, de még ezután is használatban voltak, és felbukkantak az avar kor utáni anyagban is (ČILINSKÁ 1975, 87). Délkelet-Európában hosszú ideig, a 6–9. században voltak használatban. A 7–8. században a Fekete-tenger északi partvidékén és az Észak-Kaukázus térségében is használatban voltak még. Észak-Európában egészen a 11. századig alkalmazták őket. Ezzel szemben a Meroving területeken és a longobárd anyagban csak ritkán bukkantak fel (PÁSZTOR 1995, 75–76).

³¹ PÁSZTOR 1995, 72.

³² PÁSZTOR 2003, 344.

³³ PÁSZTOR 1996c, 192.

³⁴ PÁSZTOR 2003, 346.

³⁵ TEMPELMANN-MĄCZYŃSKA 1985, 32.

³⁶ PÁSZTOR 1995, 77.

³⁷ Szemesgyöngyöket az egyiptomi, föníciai és kínai üvegyártó központok már a Kr. e. 1. évezredben készítettek, és innen terjedhettek el az évezred második felében Közép-Európában, a Földközi-tenger térségében és Dél-Oroszországban. Ilyen gyöngyöket aztán a kelta üvegműhelyek is gyártottak. A színes szemesgyöngyök a 4. században jelentek meg a Római Birodalom területén, ahol tömegesen gyártották őket, de elsősorban a Birodalom belsejében terjedtek el, a határ menti területeken csak esetlegesen fordultak elő. Korai formáik a 4. század első felében jutottak el a szarmata területekre (ALFÖLDI 1957, 443; PÁSZTOR 1995, 74). Ezek a szemesgyöngyök lehettek a formai előzményei az úgynevezett avar szemesgyöngyöknek, amelyek a 6–7. században éltek a virágkorukat, és a 7. század közepéig – harmadik harmadáig szinte egyeduralkodóak voltak az avar gyöngyviseletben. Ehhez hasonló, de nem teljesen egyforma gyöngyök előfordulnak a Meroving-kori és az észak-itáliai longobárd temetőkben is, de a Kárpát-medencei gepida és longobárd anyagtól idegen a használatuk. Az avar kori szemesgyöngyök megjelenését az avarok Kárpát-medencei beköltözésével hozzák kapcsolatba, miszerint az avarok a gyöngyviseletükben is sajátos etnikai és kulturális tradíciót hoztak magukkal, amely valószínűleg ázsiai hagyományból eredt, de hatással voltak rá a dél-országi és a késő antik műhelyhagyományok is, illetve a közel-keleti (szíriai) és a nyugat-európai kapcsolatok is, amelyek bizánci közvetítéssel juthattak el hozzájuk. A legkorábbi avar emlékanyagban a szemesgyöngyök számtalan variációja megtalálható, amelyeknek bajelhárító szerepet, a rontó pillantás elleni védelmet tulajdonítottak. Legalapvetőbb színeik a kék és a vörös voltak, ahol maga a szín is óvó-védő funkcióval rendelkezett, de ritkábban előfordultak szürkésfekete, barnás fekete, szürkésbarna és barna változataik is. A rátétdíszek pedig általában fehér, kék, zöld, ritkábban sárga, vörös, barna és fekete színűek voltak (PÁSZTOR 1995, 74–76). A szemesgyöngyök száma a 7. század utolsó harmadában csökkent le, helyüket ekkor vették át az újonnan feltűnő gyöngytípusok, de a színes gyöngyfűzerek divatjának továbbélése még érintette azt az időszakot, amikor már az új technológiájú, illetve új típusú gyöngyökből álló sorok kedvelté váltak; illetve erre a korszakra volt jellemző a szemesgyöngyök méretének csökkenése is. Néhány példányuk pedig még a 7. század végén – 8. század elején is előfordult (PÁSZTOR 1995, 76; PÁSZTOR 1996b, 48; PÁSZTOR 2001, 139–140).

A GYÖNGYÖS SÍROK KELTEZÉSE

A kiskundorozsmai temetőben a gyöngyös sírok keltezését sokszor megnehezítette, hogy azok kísérőleletei szegényesek voltak, és a gyöngyökön kívül gyakran nem tartalmaztak a korhatározásra alkalmas tárgyakat. Így a sírok datálásánál elsősorban a gyöngytípusokra, illetve a gyöngysorok összetételére hagyatkozhatunk.

A daruhalmi temető gyöngyös sírjai között három kronológiai csoport különíthető el. A korai sírok közé tartozik a 198. és az 524. sír. Az előbbit ezüstgömbös fülbevalója,³⁸ míg az utóbbit vörös alapon fehér-zöld pávaszemmel és fehér hullámfolyatással díszített üvegyöngye keltezi a 7. század közepére.³⁹

A temető legtöbb gyöngyös sírja a 7. század utolsó harmadára korhatározható.⁴⁰ Ezek a sírok általában citromsárga és fekete kölesből álló hosszabb-rövidebb nyakláncokat tartalmaztak. E gyöngytípus tömeges előfordulása, gyöngysorokon belüli dominanciája a 7. század utolsó harmadára helyezhető.⁴¹ A dinnyemag alakú gyöngyök legkorábbinak tekinthető, világos színű, illetve áttetsző változataira támaszkodva⁴² a 187. és 369. sír szintén a 7. század közepe utánra keltezhető.

A 194. sír gyöngytípusai csak széles időhatárok között keltezhetőek. A dinnyemag alakú gyöngyök a 7. század utolsó harmadától kezdve az avar kor végéig meghatározó formának számítottak; a kölesek kis számban szintén felbukkantak még a 9. században is; a hasá-

bos és hengeres formák pedig szintén végig jelen voltak a közép és késő avar periódusban.⁴³ Egyedül a sír föliás dinnyemag alakú gyöngyei helyezhetőek szűkebb időkeretek közé: ezek csak az avar kor legvégén bukkantak fel a gyöngysorokban. Viszont ez a fajta kevés dinnyemag, gömbös és henger alakú, illetve kölesméretű gyöngyökből álló gyöngysor a 8. század második felében volt divatos.⁴⁴ A sírban talált kézzel formált, enyhén kihajlójú, legömbölyített peremű fazeka pedig a 8. század végéig volt elterjedt forma.⁴⁵ Ezeket figyelembe véve a sír kora a 8. század végére – 9. század elejére tehető, amivel a temető talán legkésőbb megátszott egyik sírja lehet (2. kép 3).⁴⁶

A kettőshatári temető gyöngyös sírjai 6 nagy időrendi csoportra oszthatóak. Az első csoport a 7. század utolsó harmadára helyezhető. Itt a legtöbb esetben – akárcsak Daruhalmon – a kölesméretű gyöngyökből álló sorok határozzák meg ezt a datálást; így a 65., 233., 263., 267., 388., 395., 505., 564., 736. és a 775. sír esetében. Az 55., 265., 375. sírt pedig az ebben az időszakban használt fehér dinnyemag alakú gyöngyök korhatározzák a 7. század utolsó harmadára.⁴⁷ Az 55., 265., 270., 375., 485. és 712. sírokat a fehér és világos, áttetsző dinnyemag alakú gyöngyök jelenléte helyezi ugyanerre az időszakra.⁴⁸ A 264., 486. és 565. sírokat a bennük található gyöngytípusok együttes használata alapján lehet erre a periódusra datálni.⁴⁹

³⁸ ČILINSKÁ 1975, 69.

³⁹ PÁSZTOR 2011, 236.

⁴⁰ Ide sorolható az 52., 121., 130., 154., 157., 158., 187., 188., 189., 355., 369., 458., 482., 519. és az 523. sír.

⁴¹ SZABÓ, 1975, 270; KISS 1984b, 144; PÁSZTOR 2003, 346.

⁴² PÁSZTOR 2003, 347.

⁴³ SZABÓ 1975, 270; KISS 1984a, 85.

⁴⁴ PÁSZTOR 2003, 350.

⁴⁵ VIDA 1999, 247.

⁴⁶ A temető 117., 262. és 435. sírja a pontosabban nem korhatározható gyöngytípusai és szegényes, korhatározásra szintén alkalmatlan leletanyaga miatt nem keltezhető.

⁴⁷ PÁSZTOR 1995, 76.

⁴⁸ PÁSZTOR 1995, 76; PÁSZTOR 2003, 347.

⁴⁹ A kisméretű dudoros gyöngyök (PÁSZTOR 2001, 140), a hasábosak (PÁSZTOR 1995, 76; PÁSZTOR 2003, 347), a szemesgyöngyök kései felbukkanása (PÁSZTOR 1995, 75), a hullámvonalas díszítésű gyöngyök (ČILINSKÁ 1975, 87), illetve a sárga lapított gömb alakú gyöngyök (PÁSZTOR 1995, 72) együttes megjelenése erre az időszakra helyezhető.

A 68. és a 274. sírokban együttesen előforduló dinnyemag alakú, hengeres,⁵⁰ fényes fekete gömbök,⁵¹ illetve sötétbarna, lapított gömb alakú gyöngyök⁵² a két temetkezést a 7–8. század fordulójára kelteznek, és így a temető gyöngyös sírjainak második kronológiai horizontját adják. Ugyanebbe a csoportba sorolható a 42. és a 145. sír is, a fehér és sötétkék színű dinnyemag alakú gyöngyök együttes előfordulása alapján. A 368. sírt pedig a kölesek és a dinnyemagok egy füzéren belül való használata keltezi erre az időszakra.

A temető harmadik időbeli horizontja a 8. század első negyedére tehető. Ide a 367. és 552. sír sorolható, ahol a kölesek számának csökkenése, és más formákkal való keveredése figyelhető meg.⁵³ A 143., 152., 160., 259., 370. és a 498. sírokat a bennük talált egy-egy szem dinnyemag alakú gyöngy, illetve sírok

gyöngycsüngős fülbevalói alapján keltezhettek valószínűleg a 8. század első negyedére.⁵⁴

A 131., 569. és 759. sírokban található dinnyemagokból és más, vegyes típusú gyöngyso-rokból álló gyöngyosorok a 8. század második felében voltak divatosak, így ezek a temetkezések erre a korszakra datálhatóak.⁵⁵

A 247. sírban előforduló kisméretű, dudoros gyöngyök,⁵⁶ sötétkék, lapított gömb alakú gyöngyök, fényes, sötétbarna színű, lapított gömb alakú üvegyöngyök,⁵⁷ a sárga színű lapított gömbök,⁵⁸ összetett gyöngyök⁵⁹ pedig a temetkezést a 8–9. század fordulójára kelteznek.

A hatodik csoportot a 9. századra keltezhető temetkezések adják.⁶⁰ Ezeket az avarok körében csak a 9. század elejétől megjelenő összetett, csavart és fóliás gyöngyök kelteznek erre az időszakra.⁶¹ Ezek a gyöngytípusok egyben azt is bizonyítják, hogy a temető megérte az avar kor legvégső periódusát is (2. kép 4).

ÖSSZEFOGLALÁS

A temetők időrendjét megvizsgálva úgy tűnik, hogy a két kiskundorozsmai temető egymás folytatásaként létesült. A daruhalmi temető legkorábbi sírjai a 7. század közepén – második harmadában kerülhettek a földbe, de a legtöbb temetkezés a 7. század utolsó harmadára keltezhető. Az ezt követő időszakra mindössze egyetlen, bizonytalanul keltezhető sír utal. A temető használata tehát valószínűleg legkésőbb a 7. század utolsó évtizedeiben lezárult. Viszont a kettőshatári temető legkorábbi sírjai pontosan ezekre az évtizedekre keltezhetőek,

majd töretlenül folytatódtak az avar kor legvégéig.

A két temető anyagának az összehasonlításából pedig kitűnik, hogy a váltás arra a korszakra tehető, amikor a kölesgyöngyök és a belőlük fűzött nyakláncok voltak divatosak. Ez a nyaklánc típus a daruhalmi temető uralkodó típusa, de Kettőshatáron is nagy számban előfordult a temető korai periódusában. Kettőshatáron azonban megfigyelhető a kölesek számának jelentős csökkenése, és csak kis mennyiségben való továbbélése is.

⁵⁰ GARAM 1972, 177; SZABÓ 1975, 270.

⁵¹ PÁSZTOR 1995, 75.

⁵² PÁSZTOR 1996, 46.

⁵³ PÁSZTOR 2003, 345–348.

⁵⁴ ČILINSKÁ 1975, 78.

⁵⁵ PÁSZTOR 2003, 350.

⁵⁶ PÁSZTOR 2001, 140.

⁵⁷ PÁSZTOR 1995, 75.

⁵⁸ PÁSZTOR 1995, 72.

⁵⁹ KOVRIG 1963, 165; TÖRÖK 1975, 340; KISS 1984, 85.

⁶⁰ Ide tartozik a 49., 53., 72., 145., 156., 172., 249., 491., 500., 566., 700., 756. és 773. sír.

⁶¹ ČILINSKÁ 1966, 161; PÁSZTOR 2003, 347; SZABÓ 1975, 270.

Daruhalmon kis számban már megjelentek a dinnyemag alakú gyöngyök korai példányai. Ezzel szemben Kettőshatár uralkodó típusa pontosan a dinnyemag alakú volt, melynek csaknem minden változata felbukkant a sírokban. Tehát a daruhalmi temető használatának idején a dinnyemagok még éppen csak bekerültek az avar viseletbe, de a lelőhely már nem érte meg azok tömegessé válását, a kettőshatári temető idejében azonban már a virágkorukat élték.

Ezen túl megfigyelhető, hogy a kettőshatári temető gyöngyösszetétele sokkal színesebb, mint a daruhalmié. Daruhalmon a hordó alakú, hasábos, gömb, gyűrű, lapított gömb és hengeres gyöngyök jelentek meg kis számban.

Ezzel szemben Kettőshatáron már sokkal nagyobb számban fordultak elő ezek a gyöngytípusok, és mellettük megjelentek a kúp alakú, a csavart, a kisméretű dudoros, az összetett, a bikónikus és a fóliás gyöngyök is, amelyek közül az összetettek, az áttetsző csavartak és a fóliások a temető avar kor végéig való használatát bizonyítják.

Ezek a különbségek kronológiai okokra vezethetőek vissza, ugyanis a kettőshatári temető sokkal tovább élt, mint a daruhalmi, így a gyöngydivat többszöri átalakulásának is a tanúja lehetett, valamint sok olyan gyöngytípus használatát is megérte, amelyek már jóval a daruhalmi temető lezárulása, azaz a 7. század utolsó harmada után jelentek meg.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton szeretném megköszönni az ásatás vezetőinek, Mészáros Patrícianak, Paluch Tibornak és Szalontai Csabának, hogy engedélyezték számomra a lelőhely gyöngyanyagának feldolgozását; illetve a szegedi Móra Ferenc Múzeumnak, hogy rendelkezésemre bocsátotta a leletanyagot és a feltárás dokumentációját. A cikk lektorálását B. Tóth Ágnesnek köszönöm.

IRODALOM

- ALFÖLDI 1957: Alföldi, M. R.: Schmucksachen. Perlen – Ketten – Anhänger. In: *Intercisa* II. Szerk.: Alföldi, M. R. – Barkóczi, L. – Fitz, J. – Sz. Póczy, K. – Radnóti, A. – Salamon, Á. – Sági, K. – Szilágyi, J. – B. Vágó, E. *Archaeologia Hungarica Dissertationes Archaeologicae* 36. Budapest 1957, 440–455.
- BÓNA 1979: Bóna I.: A Szegvár-sápoldali lovassír. Adatok a korai avar temetkezési szokásokhoz (Das Reitergrab von Szegvár-Sápoldal. Beiträge zu den frühawarischen Bestattungssitten). *Archaeologiai Értesítő* 106 (1979) 3–32.
- ČILINSKÁ 1966: Čilinská, Z.: *Slawisch-awarisches Gräberfeld in Nové Zámky*. *Archaeologica Slovaca Fontes* 7. Pozsony 1966.
- ČILINSKÁ 1975: Čilinská, Z.: Frauenschmuck aus dem 7–8. Jahrhundert im Karpatenbecken. *Slovenská Archeológia* 23:1 (1975) 63–96.
- GARAM 1972: Garam É.: Avar temetők Andocson (Avar cemeteries at Andocs). *Folia Archaeologica* 23 (1972) 129–182.
- HAEVERNICK 1968: Haevernick, Th. E.: Perlen und Glasbruchstücke als Amulette. *Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums* 15 (1968) 120–133.
- KISS 1984: Kiss G.: A cikói temető (Das Gräberfeld von Cikó). In: *Tolna megyei avar temetők (Awarische Gräberfelder im Komitat Tolna)*. Szerk.: Kiss G. *Dissertationes Pannonicae Ser. III. No. 2*. Budapest 1984, 37–101.
- KOVRIG 1957: Kovrig I.: Kora-avarkori sírok Törökbálintról (Deux tombes avars de Törökbálint). *Folia Archaeologica* 9 (1957) 119–133.
- KOVRIG 1963: Kovrig, I.: *Das awarenzeitliche Gräberfeld von Alattyán*. *Archaeologia Hungarica* 40. Budapest 1963.

- KÖHEGYI 1974: Köhegyi M.: Borostyángyöngyök szarmata sírokban (Bernsteinperlen aus Sarmatengräbern). *Savaria* 7–8 (1973–1974) 121–132.
- PÁSZTOR 1995: Pásztor A.: A kora és középvavar kori gyöngyök és a bizánci éremleletes sírok kronológiai kapcsolata (Die cronologische Beziehung der Perlen und byzantinische Münzen führenden Früh- und Mittelawarenzeitliche Gräber). *Somogy Megyei Múzeumok Közleményei* 11 (1995) 69–92.
- PÁSZTOR 1996: Pásztor A.: A magyarországi kora és középvavar kori gyöngyök tipológiai vizsgálata (Typologische Untersuchung der Früh- und Mittelawarenzeitlichen Perlen aus Ungarn). *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologia* 2 (1996) 195–220.
- PÁSZTOR 1996a: Pásztor A.: A Csákerényorondpusztai temető gyöngyleleteinek tipológiai vizsgálata. *Savaria* 22:3 (1996) 37–83.
- PÁSZTOR 1996b: Pásztor A.: A Tiszavasvári-koldusdombi avar kori temető gyöngyleleteiről (Über die Perlenfunde des awarenzeitlichen Gräberfelder von Tiszavasvári-Koldusdomb). *A Jósza András Múzeum Évkönyve* 37–38 (1995–1996) 1996, 189–203.
- PÁSZTOR 2001: Pásztor A.: A Szekszárd-Bogyiszlói úti avar kori temető gyöngyleletei (Die Perlenfunde des Gräberfeldes an der Strasse Szekszárd-Bogyiszló). *Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve* 23 (2001) 115–160.
- PÁSZTOR 2003: Pásztor A.: A Székkutas-kápolnadülői avar kori temető gyöngyleletei (Die Perlen des awarenzeitlichen Gräberfeldes von Székkutas-Kápolnadülő). In: *A Székkutas-Kápolnadülői avar temető*. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Monographia Archaeologica 1. Szeged 2003, 331–370.
- PÁSZTOR 2011: Pásztor A.: A Keszthely-Fenekpuszta horreum melletti temető gyöngyleteiről (Perlenfunde aus dem Horreum-Gräberfeld Keszthely-Fenekpuszta). *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologia* 12 (2011) 235–244.
- SZABÓ 1975: Szabó, J. Gy.: The Pilismarót Cemetery. In: *Avar Finds in the Hungarian National Museum. Cemeteries of the Avar Period (567–829) in Hungary* 1. Eds.: Garam, É. – Kovrig, I. – Szabó, J. Gy. – Török, Gy. Budapest 1975, 241–281.
- TEMPELMANN-MACZYŃSKA 1985: Tempelmann-Maczyńska, M.: *Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit in mitteleuropäischen Barbaricum*. Römisch-Germanische Forschungen 43. Mainz 1985.
- TÖRÖK 1975: Török, Gy.: The Visznek Cemetery. In: *Avar Finds in the Hungarian National Museum. Cemeteries of the Avar Period (567–829) in Hungary* 1. Eds.: Garam, É. – Kovrig, I. – Szabó, J. Gy. – Török, Gy. Budapest 1975, 321–345.
- VADAY 1989: Vaday, A.: *Die sarmatischen Denkmäler der Komitat Szolnok. Ein Beitrag zur Archäologie und Gesichte des sarmatischen Barbaricums*. Antaeus 17–18. Budapest 1989.
- VIDA 1999: Vida, T.: *Die awarenzeitliche Keramik I. (6–7. Jahrhundert)*. Varia Archaeologica Hungarica 8. Berlin–Budapest 1999.

BEADS FROM THE AVAR-PERIOD CEMETERIES AT KISKUNDOROZSMA-DARUHALOM
AND KISKUNDOROZSMA-KETTŐSHATÁR

In the three cemeteries a total of 1,620 beads were found. Most of them (1,606 pieces) are made of glass, while a few specimens of amber, chalk, carnelian, bone and coral have also come to light. In the course of typological sorting I identified fourteen main types of beads, primarily based on their material, shape, ornaments and transparency.

As far as shape is concerned, spherical, melon seed-shaped and millet beads dominated. Barell and ring-shaped, cylindrical and conical beads were also numerous. The number of composite pearls was significant too. In addition, a few tubular, prismatic, biconical, and twisted beads as well as truncated prisms were found.

Twenty graves at the site of Daruhalom and seventy at the site of Kettőshatár contained beads. In all three cemeteries graves of males, females and children contained beads. In Kiskundorozsma we can observe three ways of using beads. Men used them to close or decorate their bags, and in some cases they kept beads inside their bags as amulets. Women and little girls wore many strings of beads of various compositions and length. In several graves one to three beads were found in the neck of the deceased which refers to an ancient apotropaic magic among the Avars. In the cemeteries at Kiskundorozsma, this phenomenon was equally observed in the graves of males, females and children. Based on their origin, I classified the beads into four large groups. The majority of them were of antique or Roman origin and they had been in use from the Late Antiquity to the end of the Migration period. Another part of the beads are traceable to eastern roots – the Pontus region, the Crimea, the Caucasus region, the Eastern Eurasian Steppes and the Chernyakhov culture. They arrived to the Carpathian Basin in the 7th and 8th centuries through the intermediary of Byzantium. The third group of beads is of West Germanic origin. In the cases of eye-beads and melon-seed shaped beads we have to count with an Avar origin in the Carpathian Basin.

Most bead types of the cemeteries appeared after the mid-7th century or in the Late Avar period. In case they had been in use in the Early Avar period, they became popular around 650–670. There are only a few exceptions such as eye-beads that had been fashionable in the Early Avar days and survived in small numbers until the end of the Avar period.

Graves at Daruhalom that contained beads can be divided into three chronological groups: mid-7th century (two graves), last third of the 7th century (fourteen graves) and turn of the 8th–9th centuries (one grave). In Kettőshatár six chronological horizons could be observed: last third of the 7th century (twenty-one graves), turn of the 7th–8th centuries (five graves), first quarter of the 8th century (eight graves), second half of the 8th century (three graves), turn of the 8th–9th centuries (two graves) and the early decades of the 9th century (twelve graves).

The dominant type of the Daruhalom cemetery is the millet bead which appeared in large numbers in the Kettőshatár cemetery too. Here, however, we can observe a decrease in the number of millet beads which only survived in small numbers until the end of the Avar period. From the Daruhalom cemetery only a few specimens of the melon seed shaped beads were recovered. On the contrary, the melon-seed shaped bead was the dominant type in the Kettőshatár cemetery where almost all varieties of this type were present in the graves. Thus, melon seed beads were scarcely used in Avar clothing during the time span of the Daruhalom cemetery, the reason being that the site had ceased to be used before they became widespread. During the period of use of the Kettőshatár cemetery, however, this type of bead was in fashion.

The variety of beads in the Kettőshatár cemetery is also greater than in Daruhalom. In Daruhalom the barell-shaped, prismatic, spherical, flattened spherical and cylindrical beads only appeared in few numbers. In Kettőshatár, these types appeared in more significant amounts and conical, twisted, composite, biconical and foiled beads as well as small-size beads decorated with knots appeared too. Composite, twisted transparent and foiled beads attest that the cemetery had been in use until the end of the Avar period.

FÜGGELÉK

A GYÖNGYÖK SÍRONKÉNTI KATALÓGUSA

KISKUNDOROZSMA-DARUHALOM

52. *sír*: Gyermek, *infans* I. (3–4 év). 1. 6 db sárga színű, lapított gömb alakú kölesgyöngy, 36 db fekete színű, lapított gömb, gömb, henger és gyűrű alakú kölesgyöngy a nyak körül. Átm.: 0,15–0,35 cm. 2. 1 db lapított gömb alakú, színtelen, átlátszó üvegyöngy a kéz alatt. Átm.: 0,4 cm.
117. *sír*: Férfi, *adultus* (35–39 év). 1. Hordó alakú, sárgásbarna színű, kopott, érdes felületű, opak, díszítetlen üvegyöngy a jobb medencelapáton. H.: 1,3 cm, átm.: 0,8 cm.
121. *sír*: Nő, *juvenis* (20–22 év). 1. A szájban 1 db lapított gömb alakú, fekete színű kölesgyöngy. Átm.: 0,2 cm. 2. 8 db fekete színű, lapított gömb, illetve rövid henger alakú kölesgyöngy a nyakon. Átm.: 0,2–0,3 cm. 3. A mellkas jobb oldalán 3 db fekete színű, lapított gömb alakú kölesgyöngy. A csontváz felszedése után kerültek elő. Átm.: 0,3 cm.
130. *sír*: Gyermek, *infans* I. (6–7 év). 1. Az áll alatt rövid henger alakú, sárgásfehér színű kölesgyöngy, illetve 1 db hordó alakú, citromsárga színű, porózus kölesgyöngy. Átm.: 0,2 cm, h.: 0,3 cm, átm.: 0,2 cm. 2. A mellkas bal oldalán lapított gömb alakú, fekete színű, opak, díszítetlen üvegyöngy, illetve 1 db rövid henger alakú, fekete színű, opak, díszítetlen üvegyöngy. H.: 0,4 cm, átm.: 0,5 cm, h.: 0,4 cm, átm.: 0,3 cm. 3. A medence alsó részén gömb alakú, citromsárga színű, porózus kölesgyöngy. H.: 0,2 cm, átm.: 0,2 cm. 4. A koponya bal oldalánál 14 db citromsárga színű, gömb, lapított gömb és henger alakú, porózus kölesgyöngy. Átm.: 0,15–0,3 cm. 9. A koponya jobb oldalánál 51 db citromsárga színű, lapított gömb és henger alakú, porózus, egy-, kettő- és háromtagú kölesgyöngy. Átm.: 0,15–0,3 cm.
154. *sír*: Gyermek, *infans* II. (7–8 év). 1. A koponya alatt, jobb oldalon 3 db gömb alakú, fekete színű, opak, díszítetlen kölesgyöngy. Átm.: 0,3 cm. 2. A szájban 1 db henger alakú, sötétszürke színű, porózus, opak, díszítetlen üvegyöngy. H.: 0,45 cm, átm.: 0,4 cm. 3. Az állkapocs mellől 1-1 db hatszög átmetszetű hasáb alakú, citromsárga színű, opak, illetve henger alakú, fekete színű, opak, díszítetlen üvegyöngy. H.: 0,5 cm, sz.: 0,4 cm, v.: 0,4 cm, h.: 0,35 cm, átm.: 0,3 cm.
158. *sír*: Gyermek, *infans* I. (0,5–1 év). 1. A koponya alatt 1 db lapított gömb alakú, citromsárga színű, porózus kölesgyöngy. Átm.: 0,3 cm.
187. *sír*: Gyermek, *infans* I. (6–7 év). 1. A nyakon 2 db dinnyemag alakú, világoskék színű, fényáteresztő, díszítetlen üvegyöngy. Az egyik vöröses árnyalattú. H.: 1,3–1,45 cm.
188. *sír*: Nő, *adultus* (30–35 év). 1. A nyak körül 2 db dinnyemag alakú, sötétkék színű, fényes, opak, díszítetlen üvegyöngy. H.: 0,8–1,4 cm.
189. *sír*: Gyermek, *juvenis* (15–16 év). 1. 15 db sárga és fekete színű, lapított gömb alakú, opak, díszítetlen kölesgyöngy a koponya alatt, a csigolyákon. Átm.: 0,3–0,35 cm.
194. *sír*: Gyermek, *infans* I. (1,5–2,5 év). 1. A koponya jobb oldalán 13 db gyöngy. 5 db dinnyemag alakú, sárgás színű, irizáló, opak, fóliás üvegyöngy, közülük négyben bronz fűzőhengerrel. H.: 1–1,25 cm. 1 db dinnyemag alakú, kékeszöld színű, irizáló felületű, fényáteresztő, fóliás üvegyöngy. H.: 1,1 cm. 1 db dinnyemag alakú, aranyszínű, irizáló, fényáteresztő, fóliás üvegyöngy, bronz fűzőhengerrel. H.: 1,5 cm. 1 db csepp alakú, sötétkék színű, fényáteresztő, szabálytalan ezüstös-fehéres vonalakkal díszített üvegyöngy. H.: 0,9 cm. 1 db henger alakú, sárgásbarna színű, fényes, sima felületű, opak, díszítetlen üvegyöngy. H.: 0,75 cm, átm.: 0,7 cm. 2 db lecsapott sarkú négyzet átmetszetű hasáb alakú, kék színű, fényes, sima felületű, fényáteresztő, díszítetlen üvegyöngy. H.: 0,75 cm. 1 db henger alakú, fehér színű, opak, díszítetlen üvegyöngy. H.: 0,55 cm, átm.: 0,5 cm. Illetve 1 db gömb alakú, fekete színű kölesgyöngy. Átm.: 0,35 cm.
198. *sír*: Nő, *maturus* (50–55 év). 1. A nyak környékéről 39 db gyöngy. 1 db gömb alakú, fehér színű, irizáló, töredékes, fényáteresztő, díszítetlen üvegyöngy. H.: 0,85 cm, átm.: 0,8 cm. 1 db lecsapott sarkú, téglalap átmetszetű, hasáb alakú, kék színű, irizáló, töredékes, fényáteresztő, díszítetlen üvegyöngy. H.: 0,55 cm, sz.: 0,5 cm, v.: 0,4 cm. 37 db gömb, lapított gömb, illetve gyűrű alakú, egy- és kéttagú, citromsárga és fekete színű, opak, díszítetlen kölesgyöngy. Átm.: 0,2–0,35 cm.
262. *sír*: Férfi, *adultus* (30–35 év). 1. 1 db lapított gömb alakú, fehér színű, irizáló, érdes felületű, töredékes, opak, díszítetlen üvegyöngy a bal medencelapát alatt. H.: 0,5 cm, átm.: 0,8 cm. 2. 1 db lapított gömb alakú, világoskék színű, érdes felületű, kopott, opak, díszítetlen üvegyöngy a gerinc alatt. H.: 0,7 cm, átm.: 0,8 cm.
288. *sír*: Gyermek, *infans* II. (9–10 év). 1. 3 db gyöngy a mellkas jobb oldalán, az állkapocs alatt.
355. *sír*: Nő, *adultus* (30–35 év). 1. A bal váll fölött 4 db gömb, illetve lapított gömb alakú, fekete színű, opak kölesgyöngy. Átm.: 0,3 cm.

369. *sír* Gyerek, *infans* II. (7–8 év). 1. A koponya bal oldalán zöld *mészkögyöngy*. Elveszett. 2. A 2–3. csigolya mellett, a baloldalon 9 db gyöngy. 1 db lapított gömb alakú, világoskék színű, töredékes, fényáteresztő, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,45 cm, átm.: 0,6 cm. 1 db gyűrű alakú, fehér színű, töredékes, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,4 cm, átm.: 0,7 cm. 1 db lecsapott sarkú, négyzet átmetszetű, hasáb alakú, kék színű, fényáteresztő, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 1 cm, sz.: 0,6 cm, v.: 0,6 cm. 1 db hatszög átmetszetű, hasáb alakú, kékeszöld színű, fényáteresztő, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,95 cm, sz.: 0,55 cm, v.: 0,65 cm. 1 db téglalap átmetszetű hasáb alakú, türkizkék színű, töredékes, fényáteresztő, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,5 cm, sz.: 0,5 cm, v.: 0,35 cm. 1 db lapított gömb alakú, citromsárga színű, töredékes, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,35 cm, átm.: 0,6 cm. 1 db dinnyemag alakú, sárgás színű, irizáló, töredékes, fényáteresztő, díszítetlen *üveggyöngy*, bronz fűzőhengerrel. H.: 1,4 cm, sz.: 0,95 cm, v.: 0,4 cm. 1 db dinnyemag alakú, világoskék színű, töredékes, fényáteresztő, díszítetlen *üveggyöngy*, bronz fűzőhengerrel. H.: 1,2 cm, sz.: 1,2 cm, v.: 0,45 cm. 1 db lapított gömb alakú, citromsárga színű *kölesgyöngy*. Átm.: 0,3 cm. 1 db hosszúkás, hosszában félbetörött *borostyángyöngy* fele. H.: 1,5 cm, átm.: 0,75 cm.
435. *sír*: Gyerek, *infans* II. (7–9 év). 1. 2 db lapított gömb alakú, szürke színű, opak, díszítetlen *kölesgyöngy* a nyakban. Átm.: 0,35–0,4 cm.
458. *sír*: Gyerek, *infans* I. (5–6 év). 1. A nyak körül 1 db henger alakú, kék színű, irizáló, töredékes, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,6 cm, átm.: 0,9 cm; 11 db lapított gömb, henger, illetve gyűrű alakú, citromsárga és fekete színű *kölesgyöngy*. Átm.: 0,2–0,4 cm.
482. *sír*: Gyerek, *infans* I. (2–2,5 év). 1. A halott szájában 1 db lapított gömb alakú, citromsárga színű, porózus, félbetörött, opak, díszítetlen *kölesgyöngy*. Nem mérhető.
519. *sír*: Gyerek, *infans* I. (2–3 év). 1. A bal vállnál 1 db lapított gömb alakú, citromsárga színű, porózus, opak, díszítetlen *kölesgyöngy töredéke*. Nem mérhető.
523. *sír*: Gyerek, *infans* I. (1,5–2 év). 1. 1 db lecsapott sarkú négyzet átmetszetű hasáb alakú, kék színű, fényes, sima felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy* az állkapocs alatt, a bordák felett. H.: 0,75 cm, sz.: 0,5 cm, v.: 0,5 cm. 2. 2 db sárga színű, lapított gömb alakú *kölesgyöngy*. Az egyik töredékes. Az állkapocs alatt, a csontváz felszedése közben kerültek elő. Átm.: 0,3 cm.
524. *sír*: Férfi, *adultus* (30–35 év). 1. Lapított gömb alakú, vörös alapon egyszeres fehér hullámvonal folytatással és két domború fehér szemmel, az egyik szemem fényes, zöld pöttyel díszített *üveggyöngy* a jobb medencelapáton. H.: 0,85 cm, átm.: 1 cm.

KISKUNDOROZSMA-KETTŐSHATÁR

42. *sír*: Nő, *senium* (60–x év). 1. 7 db dinnyemag alakú, fehér színű, irizáló, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,45–0,9 cm. 4 db dinnyemag alakú, kék színű, irizáló, kopott, lukacsos felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,6–1,4 cm. 2 db dinnyemag alakú, sötétkék színű, irizáló, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,75–0,95 cm. 1 db dinnyemag alakú, színtelen, irizáló felületű, átlátszó, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,6 cm. 1 db dinnyemag alakú, félig fehér, félig világoskék színű, irizáló, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,75 cm.
49. *sír*: Gyermek, *infans* I. (3–4 év). 1. A nyak körül 8 db gyöngy. 1 db gyűrű alakú, világoskék színű, irizáló felületű, fényáteresztő, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,3 cm, átm.: 0,55 cm. 1 db gyűrű alakú, világoskék színű, kopott, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,35 cm, átm.: 0,8 cm. 1 db dinnyemag alakú, kék színű, irizáló, kopott, opak, fóliás *üveggyöngy töredéke*. H.: 0,65 cm, sz.: 0,9 cm, v.: 0,35 cm. 1 db dinnyemag alakú, fehér színű, irizáló felületű, töredékes, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 1,2 cm, sz.: 0,65 cm, v.: 0,35 cm. 1 db dinnyemag alakú, sötét kékeszöld színű, irizáló felületű, kopott, töredékes, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 1,35 cm, sz.: 0,65 cm, v.: 0,35 cm. 1 db négyszeresen összetett, lapított gömb alakú, aranyszínű, fényáteresztő, fóliás *üveggyöngy*. H.: 1,2 cm, átm.: 0,5 cm. 1 db cső alakú, szögletes átmetszetű, színtelen, irizáló felületű, fényáteresztő, fóliás *üveggyöngy*. H.: 1,2 cm, sz.: 0,6 cm, v.: 0,5 cm. 1 db cső alakú, szögletes átmetszetű, aranyszínű, fényáteresztő, fóliás *üveggyöngy töredéke*. H.: 0,6 cm, átm.: 0,4 cm.
53. *sír*: Nő, *maturus*. 1. Az áll alatt 18 db gyöngy. 2 db henger alakú, aranyszínű, irizáló felületű, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,6–0,7 cm, átm.: 0,45 cm. 3 db dinnyemag alakú, aranyszínű, irizáló felületű, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,55–0,85 cm, sz.: 0,55–0,65 cm, v.: 0,3–0,45 cm. 1 db dinnyemag alakú, sárgásfehér színű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,8 cm, sz.: 0,5 cm, v.: 0,35 cm. 1 db dinnyemag alakú, fehér színű, irizáló felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 1 cm, sz.: 0,6 cm, v.: 0,35 cm. 11 db lapított gömb és henger alakú, sötétbarna színű, opak, díszítetlen *kölesgyöngy*. H.: 0,25–0,3 cm, átm.: 0,25–0,4 cm. A restaurálás során a gyöngyök közül fonálmaradvány került elő.
55. *sír* Gyermek, *infans* II. (9–10 év). 1. 1 db dinnyemag alakú, fehér színű, irizáló, erősen töredékes, opak, fóliás *üveggyöngy* kis *töredéke* a bordák alatt. Nem mérhető.
65. *sír*: Nő, *adultus* (30–35 év). 1. A nyak körül és a koponya alatt 64 db gyöngy. 29 db lapított gömb és henger alakú, citromsárga színű, porózus, opak, díszítetlen *kölesgyöngy*. H.: 0,2–0,35 cm, átm.: 0,2–

- 0,35 cm. 24 db gömb, lapított gömb, gyűrű, illetve henger alakú, fekete színű, díszítetlen *kölesgyöngy*. H.: 0,15–0,3 cm, átm.: 0,2–0,4 cm. 1 db dinnyemag alakú, kék színű, irizáló felületű, érdes, lukacsos felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,9 cm, sz.: 0,6 cm, v.: 0,4 cm. 1 db dinnyemag alakú, aranyszínű, irizáló felületű, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,8 cm, sz.: 0,75 cm, v.: 0,3 cm. 7 db dinnyemag alakú, fehér színű, irizáló felületű, fóliás *üveggyöngy*, némelyik bronz fűzőhengerrel. H.: 0,7–1,3 cm, sz.: 0,5–0,9 cm, v.: 0,25–0,45 cm. 2 db dinnyemag alakú, világoskék színű, irizáló, lukacsos felületű, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,8–1 cm, sz.: 0,6 cm, v.: 0,3 cm.
68. *sír*: Nő, *senium* (60–x év). 1. A nyak körül 53 db gyöngy. 40 db citromsárga, sötétkék és fekete, henger, gömb, illetve lapított gömb alakú, díszítetlen, opak *kölesgyöngy*. H.: 0,2–0,35 cm, átm.: 0,2–0,4 cm. 1 db gyűrű alakú, fekete színű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,3 cm, átm.: 0,5 cm. 10 db dinnyemag alakú, sötétkék színű, lukacsos felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,6–1,6 cm, sz.: 0,4–0,7 cm, v.: 0,3–0,45 cm. 1 db henger alakú, szintelen, fényáteresztő, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,8 cm, átm.: 0,6 cm. 1 db henger alakú, fekete színű, érdes felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,5 cm, átm.: 0,4 cm.
72. *sír*: Nő, *adultus* (23–25 év). 1. A borda és a bal medencelapát között 7 db gyöngy. 4 db lapított gömb alakú, fehér, citromsárga, illetve barna színű *kölesgyöngy*. Átm.: 0,35 cm. 3 db fehéres színű, fóliás, kúp alakú *üveggyöngy*. H.: 0,4–0,5 cm.
131. *sír*: Nő, *adultus* (31–35 év). 1. A sír betöltéséből 6 db gyöngy. 3 db lapított gömb alakú, szintelen, fényáteresztő, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,35–0,4 cm. 1 db lapított gömb alakú, szintelen, töredékes, fényáteresztő, díszítetlen *kölesgyöngy*. Átm.: 0,3 cm. 2 db dinnyemag alakú, sötétkék színű, irizáló felületű, ahol a kék réteg lekopott, ott fehér, lukacsos felületű, opak *üveggyöngy* *töredéke*. H.: 0,5–0,6 cm.
143. *sír*: Gyermek, *infans* II. (12–14 év). 1. A nyak körül 30 db dinnyemag alakú, sötétkék színű, fényes felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,6–1,6 cm. Több darab csak töredékesen maradt meg.
145. *sír*: Gyermek, *infans* I. (5–6 év). 1. 7 db dinnyemag alakú, fehér színű, irizáló, lukacsos felületű, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,75–1,4 cm. 4 db dinnyemag alakú, sötétkék színű, ahol a kék réteg lekopott, ott fehér, lukacsos felületű, töredékes opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,8–1,35 cm.
152. *sír*: Nő, *adultus* (35–39 év). 1. Nyaklánc gyöngyei: 69 db dinnyemag alakú, kék színű, irizáló, lukacsos felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*, néhány darabot bronz fűzőhengerrel láttak el, egy részükből csak töredék maradt meg. H.: 0,45–1,7 cm, sz.: 0,4–1,4 cm, v.: 0,3–0,6 cm. 1 db dinnyemag alakú, sötétkék színű, irizáló, lukacsos felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 1,4 cm, sz.: 0,6 cm, v.: 0,45 cm. 1 db dinnyemag alakú, világoskék színű, irizáló, lukacsos felületű, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,8–1 cm, sz.: 0,6 cm, v.: 0,3 cm. 7 db dinnyemag alakú, fehér színű, irizáló felületű, fóliás *üveggyöngy*, némelyik bronz fűzőhengerrel. H.: 0,7–1,3 cm, sz.: 0,5–0,9 cm, v.: 0,25–0,45 cm. 2 db dinnyemag alakú, világoskék színű, irizáló, lukacsos felületű, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,8–1 cm, sz.: 0,6 cm, v.: 0,3 cm.
155. *sír*: Férfi, *adultus* (30–35 év). 1. A bal kulcscsonton 1 db négyzet átmetszetű hasáb alakú, narancssárga színű, fényes, sima felületű, opak, díszítetlen *korallgyöngy*. H.: 0,45 cm, sz.: 0,4 cm, v.: 0,4 cm.
156. *sír*: Gyermek, *infans* II. (13–14 év). 1. 3 db dinnyemag alakú, fekete színű, fényes, sima felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,9–1,5 cm, sz.: 0,75–0,8 cm, v.: 0,3–0,4 cm. 2 db dinnyemag alakú, sötétzöld színű, lukacsos felületű, fényáteresztő, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,9–1,2 cm, sz.: 0,8–0,85 cm, v.: 0,4 cm. 5 db dinnyemag alakú, sötétkék színű, ahol a kék réteg lekopott, ott fehér, lukacsos felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,8–1,4 cm, sz.: 0,35–0,8 cm, v.: 0,3–0,4 cm. 5 db dinnyemag alakú, kék színű, lukacsos felületű, töredékes, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,7–0,95 cm, sz.: 0,35–0,6 cm, v.: 0,35–0,4 cm. 2 db dinnyemag alakú, fehér színű, irizáló, keresztben félbetörött, fényáteresztő, fóliás *üveggyöngy* *fele*. H.: 0,6–0,95 cm, sz.: 0,35–0,6 cm, v.: 0,3–0,4 cm. 3 db dinnyemag alakú, szintelen, irizáló, fényáteresztő, fóliás *üveggyöngy* *töredéke*. H.: 0,6–0,95 cm, sz.: 0,35–0,4 cm, v.: 0,35 cm. 1 db négyzet átmetszetű hasáb alakú, kékeszöld színű, irizáló, töredékes, fényáteresztő, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,6 cm, sz.: 0,5 cm, v.: 0,5 cm. 1 db kúp alakú, fehér színű, irizáló, töredékes, opak, fóliás *üveggyöngy*, bronz fűzőhengerrel. H.: 0,75 cm, sz.: 0,75 cm, v.: 0,4 cm.
160. *sír*: Nő, *senium* (60–x év). 1. A nyakon 1 db dinnyemag alakú, fekete színű, fényes, sima felületű, hosszában félbetörött, opak, díszítetlen *üveggyöngy* *fele*. H.: 1,1 cm, sz.: 0,4 cm, v.: 0,4 cm.
166. *sír*: Gyermek, *infans* I. (1–1,5 év). 1. 3 db dinnyemag alakú, fekete színű, fényes, sima felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 1–1,8 cm, sz.: 0,9–1,1 cm, v.: 0,45–0,5 cm. 2 db dinnyemag alakú, sötétkék színű, irizáló, lukacsos felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 1,4–1,7 cm, sz.: 0,8–1 cm, v.: 0,5–0,6 cm.
172. *sír*: Nő, *adultus* (23–25 év). 1. A nyak körül és a bordák között 94 db gyöngy. 36 db dinnyemag alakú, fekete színű, fényes, sima felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,6–1,4 cm, sz.: 0,4–0,8 cm, v.: 0,3–0,5 cm. 1 db dinnyemag alakú, világoskék színű, irizáló, lukacsos felületű, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,8–1 cm, sz.: 0,6 cm, v.: 0,3 cm. 7 db dinnyemag alakú, fehér színű, irizáló felületű, fóliás *üveggyöngy*, némelyik bronz fűzőhengerrel. H.: 0,7–1,3 cm, sz.: 0,5–0,9 cm, v.: 0,25–0,45 cm. 2 db dinnyemag alakú, világoskék színű, irizáló, lukacsos felületű, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,8–1 cm, sz.: 0,6 cm, v.: 0,3 cm.

- tetlen *üveggyöngy*. H.: 0,75–1,7 cm, sz.: 0,4–1 cm, v.: 0,3–0,5 cm. 1 db dinnyemag alakú, sötétkék színű, irizáló, lukacsos, opak *üveggyöngy*. H.: 1,3 cm, sz.: 1 cm, v.: 0,45 cm. 47 db dinnyemag alakú, kék színű, irizáló, ahol a kék réteg lekopott, ott fehér, lukacsos felületű, porózus, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. Több darabból csak kisebb töredékek maradtak meg. H.: 0,4–1,6 cm, sz.: 0,4–1 cm, v.: 0,25–0,3 cm. 1 db dinnyemag alakú, szintelen, átlátszó, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 1,6 cm, sz.: 0,9 cm, v.: 0,4 cm. 3 db dinnyemag alakú, barna színű, lukacsos felületű, porózus, keresztben félbetörött, opak, díszítetlen *üveggyöngyfele*. H.: 1–1,2 cm, sz.: 0,4–1 cm, v.: 0,3–0,45 cm. 1 db henger alakú, kék színű, ahol a kék réteg lekopott, ott fehér, opak, díszítetlen *üveggyöngy töredéke*. H.: 0,7 cm, átm.: 0,75 cm. 1 db csavart, szintelen, átlátszó, díszítetlen *üveggyöngy töredéke*. H.: 0,3 cm, átm.: 0,6 cm. 3 db gömb alakú, szintelen, irizáló felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,35–0,4 cm, átm.: 0,4–0,5 cm. Illetve 1 db lapított gömb alakú, szintelen, átlátszó, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,4 cm, átm.: 0,55 cm.
174. *sír*: Férfi, *adultus* (25–30 év). 1. 3 db dinnyemag alakú, kék színű, kopott, lukacsos felületű, opak *üveggyöngy*. H.: 1,2–1,7 cm, sz.: 0,4–1 cm, v.: 0,35–0,5 cm.
222. *sír*: Nő, *maturus* (50–59 év). 1. A sír betöltéséből 1 db kúp alakú, szintelen, irizáló, átlátszó, díszítetlen *üveggyöngy töredéke*. H.: 0,6 cm, átm.: 0,4 cm.
229. *sír*: Nő, *adultus* (23–25 év). 1. 1 db lapított gömb alakú, piros színű, opak, 4 db fehér szemmel, amelyek közül az egyik domború, a másik három pedig már lekopott, és a szemeket körülvevő egyszeres, fehér hurokfolyatással díszített *üveggyöngy*. H.: 0,75 cm, átm.: 1,15 cm.
233. *sír*: Gyermek, *infans* I. (3–4 év). 1. A mellkason 18 db gyöngy. 16 db fekete, szürke és citromsárga színű, lapított gömb, henger és gyűrű alakú *kölesgyöngy*. Átm.: 0,25–0,35 cm. 1 db lapított gömb alakú, világoskék színű, fényes felületű, töredékes, fényáteresztő, barázdált *üveggyöngy*. H.: 0,6 cm, átm.: 0,8 cm. 1 db lapított gömb alakú, sötétbarna színű, kopott, opak, 4 db domború fehér szemmel díszített *üveggyöngy*. H.: 0,55 cm, átm.: 0,8 cm.
236. *sír*: Férfi, *adultus* (25–30 év). 1. A sír betöltéséből lapított gömb alakú, kék színű, ahol a kék réteg lekopott, ott fehér, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,4 cm, átm.: 0,55 cm.
247. *sír*: Gyermek, *juvenis* (14–15 év). 1. A koponya helyének bal oldalán, valamint a mellkason 107 db gyöngy. 7 db lapított gömb alakú, kétszeresen összetett, citromsárga színű, porózus, töredékes, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,3–0,6 cm, átm.: 0,5–0,6 cm. 12 db kétszeresen összetett, lapított gömb alakú, fehér színű, irizáló, kopott, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,5–0,7 cm, átm.: 0,5–0,6 cm. 5 db lapított gömb alakú, citromsárga színű, porózus, töredékes, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,3–0,6 cm, átm.: 0,5–0,6 cm. 1 db lapított gömb alakú, sárgásbarna színű, fényes felületű, töredékes, rücskös felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,4 cm, átm.: 0,6 cm. 5 db gömb alakú, világoskék színű, irizáló, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,4–0,45 cm, átm.: 0,45–0,5 cm. 10 db lapított gömb alakú, sötétkék színű, irizáló, opak, 1–4 db domború sárga szemmel díszített *üveggyöngy*. H.: 0,3–0,4 cm, átm.: 0,4–0,5 cm. 2 db háromszorosan összetett, lapított gömb alakú, fehér színű, irizáló, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,7–0,9 cm, átm.: 0,6 cm. 10 db gyűrű alakú, fehér színű, irizáló, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,2–0,4 cm, átm.: 0,4–0,6 cm. 9 db gömb alakú, sötétkék színű, irizáló, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,4–0,5 cm, átm.: 0,4–0,5 cm. 1 db kétszeresen összetett, lapított gömb alakú, sötétkék színű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,85 cm, átm.: 0,65 cm. 1 db henger alakú, díszítetlen *csontgyöngy*. H.: 1 cm, átm.: 1 cm. 27 db lapított gömb alakú, fehér színű, irizáló, kopott, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,2–0,4 cm, átm.: 0,4–0,7 cm. 1 db hatszorosan összetett, lapított gömb alakú, fehér színű, irizáló, töredékes, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 1,6 cm, átm.: 0,6 cm. 2 db lapított gömb alakú, sötétkék színű, irizáló, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,35–0,4 cm, átm.: 0,5 cm. 4 db gyűrű alakú, kék színű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,3–0,4 cm, átm.: 0,5–0,6 cm. 1 db henger alakú, fehér színű, porózus, opak, díszítetlen *mészgyöngy*. H.: 1,2 cm, átm.: 0,7 cm. 2 db gyűrű alakú, citromsárga színű, porózus, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,3 cm, átm.: 0,5–0,6 cm. 3 db lapított gömb alakú, kék színű, enyhén irizáló, érdes felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,4 cm, átm.: 0,5–0,55 cm. Illetve 1 db gömb alakú, sötétbarna színű, fényes felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,6 cm, átm.: 0,8 cm.
249. *sír*: Nő, *adultus* (23–25 év). 1. 4 db dinnyemag alakú, szintelen, irizáló, áttetsző *üveggyöngy*. H.: 1,1–1,4 cm, sz.: 0,7–1,3 cm, v.: 0,3–0,5 cm. 1 db dinnyemag alakú, világoskék színű, irizáló, töredékes, áttetsző, díszítetlen *üveggyöngy*, illetve két ugyanilyen töredék. H.: 1,4 cm, sz.: 0,7 cm, v.: 0,4 cm. 13 db dinnyemag alakú, fekete színű, fényes, sima felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,9–1,8 cm, sz.: 0,5–0,9 cm, v.: 0,35–0,5 cm. 11 db dinnyemag alakú, sötétkék színű, irizáló, ahol a kék réteg lekopott, ott fehér, lukacsos felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,9–1,7 cm, sz.: 0,5–1 cm, v.: 0,35–0,5 cm. 1 db dinnyemag alakú, aranyszínű, irizáló, fényáteresztő, fóliás *üveggyöngy*. H.: 1,3 cm, sz.: 0,8 cm, v.: 0,5 cm. 1 db dinnyemag alakú, fehér színű, irizáló, töredékes, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 1,3 cm, sz.: 0,8 cm, v.: 0,4 cm. 1 db dinnyemag alakú, zöldeskék színű, átlátszó, díszítetlen *üveggyöngy*, il-

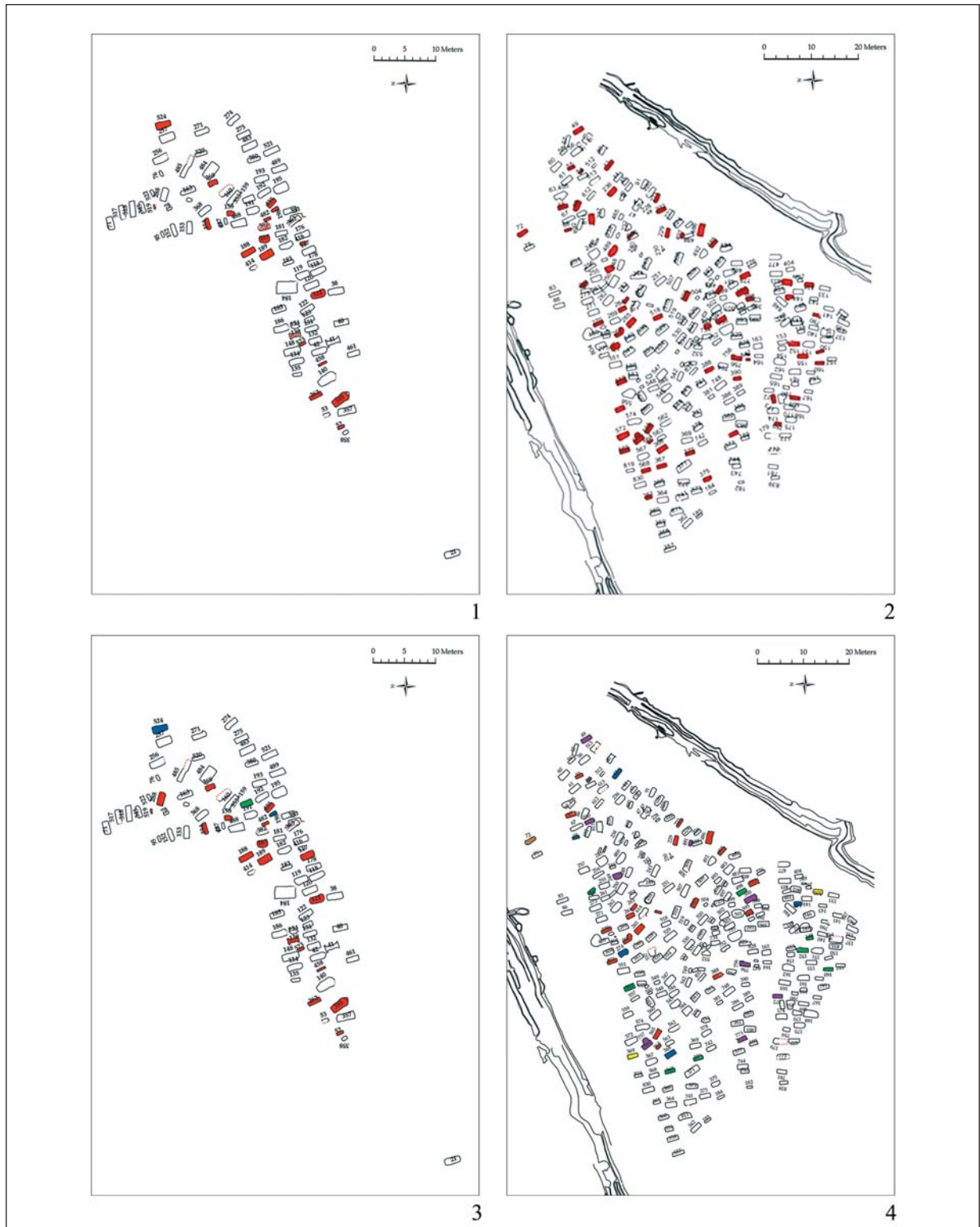
- letve három ugyanilyen töredék. H.: 1,3 cm, sz.: 0,7 cm, v.: 0,4 cm. 1 db lapított gömb alakú, világoskék színű, fényáteresztő, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,5 cm, átm.: 0,6 cm.
259. *sír*: Nő, *maturus* (40–50 év). 1. A koponya alatt 2 db dinnyemag alakú, fekete színű, sima, fényes felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 1,2–1,7 cm, sz.: 0,8–0,85 cm, v.: 0,35–0,4 cm.
263. *sír*: Gyermek, *infans* II. (6–7 év). 1. A koponya és a nyak környékéről 29 db gömb, lapított gömb, illetve henger alakú, citromsárga színű, opak, díszítetlen *kölesgyöngy*. Átm.: 0,3–0,35 cm.
264. *sír*: Gyermek, *infans* II. (6–7 év). 1. A nyakon 1 db csavart, szintelen, kopott, átlátszó *üveggyöngy töredéke*. H.: 0,35 cm, átm.: 0,5 cm. 1 db kocka alakú, világoskék színű, átlátszó, három sarkán egy-egy sárgásbarna alapon fehér és középen világoskék, domború pávaszemmel, valamint a pávaszemekkel szemközti oldalakon egy-egy fehér alapon kék, lapos pávaszemmel díszített *üveggyöngy*. A negyedik sarkon csak a pávaszem nyoma látszik. H.: 0,65 cm, sz.: 0,75 cm, v.: 0,8 cm.
265. *sír*: Férfi, *maturus* (50–59 év). 1. Dinnyemag alakú, fehér színű, irizáló, opak, fóliás *üveggyöngy* három töredéke a jobb csukló alatt. H.: 0,4–0,9 cm.
267. *sír*: Gyermek, *infans* II. (12–13 év). 1. A nyaknál 14 db lapított gömb és henger alakú, citromsárga színű, opak, díszítetlen *kölesgyöngy*. Átm.: 0,3–0,35 cm. 3 db lapított gömb alakú, fekete színű, fényes felületű, kopott, opak, egyszeres, sárga hullámvonal folytatással díszített *üveggyöngy*. Két esetben a díszítésnek csak kis nyoma látszik. H.: 0,3–0,4 cm, átm.: 0,5–0,6 cm. 1 db lapított gömb alakú, fekete színű, fényes felületű, kopott, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,35 cm, átm.: 0,55 cm. 4 db lapított gömb alakú, fekete színű, ahol a fekete réteg lekopott, ott világosbarna, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,3–0,4 cm, átm.: 0,45–0,5 cm.
270. *sír*: Nő, *adultus* (35–39 év). 1. Nyaklánc gyöngyei: 1 db dinnyemag alakú, kék színű, fényes, sima felületű, fényáteresztő, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,9 cm, sz.: 1 cm, v.: 0,3 cm. 1 db gyűrű alakú, világoszöld színű, irizáló, érdes, lukacsos felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,3 cm, átm.: 0,6 cm. 1 db henger alakú, kék színű, ahol a kék réteg lekopott, ott fehér, érdes felületű, töredékes, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,6 cm, átm.: 0,5 cm. 1 db hordó alakú, fekete színű, opak, egyszeres fehér, bemélyedő hullámvonal folytatással díszített *üveggyöngy*. H.: 0,6 cm, átm.: 0,6 cm. 1 db hosszú bikónikus alakú, vörös színű, opak, díszített *üveggyöngy*. H.: 0,7 cm, átm.: 0,5 cm. 1 db hordó alakú, vörös színű, opak, egyszeres fehér, bemélyített hurokfolyatással, és a hurkok közein egy-egy fehér, bemélyített szemmel díszített *üveggyöngy*. H.: 0,7 cm, átm.: 0,5 cm.
274. *sír*: Nő, *maturus* (40–45 év). 1. Az állkapocs alatt 12 db lapított gömb alakú, citromsárga színű, opak, díszítetlen *kölesgyöngy*. Átm.: 0,25–0,35 cm. 20 db lapított gömb alakú, fehér színű, ahol a fehér réteg lekopott, ott barna, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,25–0,3 cm, átm.: 0,35–0,45 cm. 1 db lapított gömb alakú, citromsárga színű, opak, díszítetlen *kölesgyöngy*. H.: 0,25 cm, átm.: 0,3 cm. 1 db henger alakú, sötétbarna színű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,45 cm, átm.: 0,4 cm.
361. *sír*: Gyermek, *infans* I. (3–4 év). 1. A nyaktól kezdve végig a mellkason: 20 db dinnyemag alakú, sötétkék színű, irizáló, ahol a kék réteg lekopott, ott fehér, lukacsos felületű töredékes, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 1–1,9, sz.: 0,6–1,1 cm, v.: 0,4–0,5 cm. 27 db gömb alakú, fehér színű, irizáló, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,3–0,7 cm, átm.: 0,45–0,55 cm.
367. *sír*: Férfi, *adultus* (25–30 év). 1. 11 db dinnyemag alakú, sötétkék színű, illetve szintelen *üveggyöngy*. H.: 0,6–1,55 cm. 1 db kúp alakú szintelen, átlátszó *üveggyöngy*. H.: 0,8 cm. 2 db gömb alakú, fekete színű *kölesgyöngy*. Átm.: 0,3 cm.
368. *sír*: Nő, *adultus* (23–25 év). 1. Nyaklánc gyöngyei: 8 db dinnyemag alakú, kék színű, lukacsos felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*, többől csak töredék maradt meg. H.: 0,8–1,35 cm, sz.: 0,45–0,95 cm, v.: 0,3–0,4 cm. 1 db lapított gömb alakú, citromsárga színű, porózus, opak, díszítetlen *kölesgyöngy*. Átm.: 0,2 cm.
370. *sír*: Nő, *adultus* (30–35 év). 1. Az állkapocs és a koponya alatt 4 db dinnyemag alakú, kék színű, ahol a kék réteg lekopott, ott fehér, lukacsos felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,4–0,8 cm, sz.: 0,5–0,7 cm, v.: 0,25–0,4 cm. 3 db dinnyemag alakú, sötétkék színű, ahol a kék réteg lekopott, ott fehér, érdes, lukacsos felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 1,1–1,25 cm, sz.: 0,75–1,2 cm, v.: 0,3–0,45 cm.
375. *sír*: Nő, *adultus* (35–39 év). 1. A nyaknál 2 db dinnyemag alakú, fehér színű, irizáló, sima felületű, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,9 cm, sz.: 0,45–0,7 cm, v.: 0,4 cm. 1 db kúp alakú, fehér színű, irizáló, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,9 cm, átm.: 0,6 cm.
388. *sír*: Gyermek, *infans* II. (vége). 1. A nyaknál 1 db citromsárga és 1 db fekete színű, gömb alakú, opak, díszítetlen *kölesgyöngy*. Átm.: 0,3 cm.
390. *sír*: Gyermek, *infans* II. (eleje). 1. A nyakon és a mellkason: 31 db dinnyemag alakú, némelyik szivárványosan irizáló, világoskék színű, ahol a kék réteg lekopott, ott fehér, opak, díszítetlen *üveggyöngy*, több példányt bronz fűzőhengerrel láttak el. H.: 0,5–1,2 cm, sz.: 0,45–0,75 cm, v.: 0,2–0,35 cm. 6 db dinnyemag alakú, kék színű, irizáló, lukacsos felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,7–1,15 cm, sz.: 0,6–0,8 cm, v.: 0,3–0,4 cm. 2 db dinnyemag alakú, szintelen, irizáló, fényáteresztő, díszítetlen *üveggyöngy*, az egyiket bronz fűzőhengerrel láttak el. H.:

- 0,5–0,6 cm, sz.: 0,5–0,6 cm, v.: 0,35 cm. 1 db henger alakú, kék színű, irizáló, lukacsos felületű, fényáteresztő, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 1,25 cm, átm.: 0,55 cm. 1 db kúp alakú, szintelen, irizáló, fényáteresztő, fóliás *üveggyöngy*. H.: 1,15 cm, átm.: 0,5 cm. 1 db kúp alakú, arany színű, irizáló, töredékes, opak, fóliás *üveggyöngy*, bronz fűzőhengerrel. H.: 1 cm, átm.: 0,3 cm. 1 db kúp alakú, ezüst színű, irizáló, opak, fóliás *üveggyöngy töredéke*. H.: 0,5 cm, átm.: 0,4 cm.
395. *sír*: Gyermekek, *infans* I. (4–5 év). 1. A bordák között és a koponyán 9 db lapított gömb alakú, citromsárga színű, porózus, opak, díszítetlen *kölesgyöngy*. Átm.: 0,25–0,3 cm.
402. *sír*: Nő, *adultus* (35–39 év). 1. A koponya mögötti csontok között 1 db dinnyemag alakú, kék színű, irizáló, lukacsos felületű, kopott, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 1 cm, sz.: 0,7 cm, v.: 0,3 cm.
485. *sír*: Nő, *adultus* (25–30 év). 1. A nyakon 1 db dinnyemag alakú, sárgás színű, töredékes, átlátszó, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,75 cm, sz.: 0,5 cm, v.: 0,3 cm. 1 db dinnyemag alakú, szintelen, félbetörött, átlátszó, díszítetlen *üveggyöngy fele*. H.: 0,65 cm, sz.: 0,45 cm, v.: 0,15 cm. 1 db kúp alakú, világoskék színű, hosszában félbetörött, átlátszó, díszítetlen *üveggyöngy fele*. H.: 0,65 cm, átm.: 0,4 cm.
486. *sír*: Nő, *adultus* (23–25 év). 1. 2 db lecsapott sarkú, négyzet átmetszetű, hasáb alakú, sötétkék színű, irizáló, sima felületű, fényáteresztő *üveggyöngy*, az egyiken szabálytalan, irizáló ezüst színű vonalak figyelhetőek meg. H.: 1 cm. 1 db kétszeresen összetett, lapított gömb alakú, szintelen, irizáló, töredékes, átlátszó, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,6 cm, átm.: 0,55 cm. 1 db kétszeresen összetett, lapított gömb alakú, sötét vörös barna színű, fényes, sima felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,6 cm, átm.: 0,6 cm. 1 db kétszeresen összetett, lapított gömb alakú, fehér színű, irizáló, opak, fóliás *üveggyöngy töredéke*. H.: 0,4 cm, átm.: 0,6 cm. 1 db kétszeresen összetett, citromsárga színű, fényes, sima felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,45 cm, átm.: 0,45 cm. 1 db háromszorosan összetett, lapított gömb alakú, citromsárga színű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,7 cm, átm.: 0,5 cm. 2 db gyűrű alakú, citromsárga színű, kopott, sima felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,3 cm, átm.: 0,5–0,65 cm. 1 db rövid henger alakú, vörös színű, kopott, opak, 3 db domború fehér szemmel és a szemek körül egyszeres fehér vonalfolyatással díszített *üveggyöngy*. H.: 0,55 cm, átm.: 0,5 cm. 1 db gömb alakú, vörös színű, lukacsos felületű, opak *üveggyöngy*, sárga díszítés nyomaival. H.: 0,7 cm, átm.: 0,8 cm. 1 db lapított gömb alakú, vörös színű, irizáló, opak, 3 db domború, fehér alapon világoskék pávaszemmel díszített *üveggyöngy*. H.: 0,55 cm, átm.: 0,65 cm. 4 db lapított gömb alakú, vörös színű, irizáló, opak, 1–4 db domború, sárga szemmel díszített *üveggyöngy*. H.: 0,35 cm, átm.: 0,5–0,6 cm. 2 db gyűrű alakú, világoskék színű, töredékes, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,25 cm, átm.: 0,5 cm. 11 db lapított gömb alakú, fehér színű, irizáló, sima felületű, opak, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,3–0,45 cm, átm.: 0,6 cm. 2 db lapított gömb alakú, halvány sárga színű, irizáló, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,25 cm, átm.: 0,4 cm. 1 db gyűrű alakú, világoskék színű, érdes felületű, töredékes, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,35 cm, átm.: 0,6 cm. 1 db lapított gömb alakú, világoskék színű, irizáló, érdes felületű, félbetörött, opak, díszítetlen *üveggyöngy fele*. H.: 0,35 cm, átm.: 0,5 cm.
491. *sír*: Gyermekek, *infans* I. (2,5–3,5 év). 1. 2 db háromszorosan összetett, lapított gömb alakú, sárgás barna színű, fényes, sima felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,6–0,8 cm, átm.: 0,4–0,55 cm. 2 db kétszeresen összetett, lapított gömb alakú, fehér színű, töredékes, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,95 cm. 1 db gyűrű alakú, világoskék színű, irizáló, kettétörött, átlátszó *üveggyöngy*, két darabban. H.: 0,2 cm, átm.: 0,55 cm. A gyöngyök egy vastárgyhoz korrodálódtak.
498. *sír*: Gyermekek, *infans* II. (12–13 év). 1. A nyak körül 32 db dinnyemag alakú, sötétkék színű, irizáló, lukacsos felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,6–1,6 cm. 1 db gömb alakú, kissé bikónikus, sötétkék színű, sima, fényes felületű, töredékes, fényáteresztő, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 1 cm, átm.: 1,2 cm. 1 db téglalap átmetszetű hasáb alakú, sima felületű, kettétörött, opak, díszítetlen *csontgyöngy*, két darabban. H.: 1,5 cm, sz.: 0,8 cm, v.: 0,6 cm.
500. *sír*: Nő, *adultus* (35–39 év). 1. A koponya alatt és a bordák között 1 db kúp alakú, citromsárga színű, hosszában félbetörött, fényáteresztő, keresztben sötétebb sávokkal díszített *üveggyöngy*, két darabban. H.: 0,5 cm, átm.: 0,35 cm. 1 db csavart, szintelen, irizáló, töredékes, fényáteresztő, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,5 cm, átm.: 0,4 cm. 1 db henger alakú, szintelen, hosszában félbetörött, átlátszó, díszítetlen *üveggyöngy fele*. H.: 0,4 cm, átm.: 0,3 cm. 3 db lapított gömb alakú, citromsárga színű, opak, díszítetlen *kölesgyöngy*. Átm.: 0,25–0,3 cm.
505. *sír*: Férfi, *senium* (60–x év). 1. 20 db lapított gömb alakú, fekete színű, opak, díszítetlen *kölesgyöngy*. Átm.: 0,25–0,4 cm. 1 db citromsárga színű, lapított gömb alakú, opak, díszítetlen *kölesgyöngy*. Átm.: 0,25 cm.
516. *sír*: Férfi, *senium* (60–x év). 1. A betöltésből 1 db lapított gömb alakú, sötét barna színű, lukacsos felületű, opak, 4 db lapos, fehér alapon irizáló világoskék pávaszemmel és a szemek körül egyszeres fehér hurokfolyatással díszített *üveggyöngy*. H.: 0,9 cm, átm.: 1,3 cm. 1 db lapított gömb alakú, világoskék színű, érdes felületű, opak, díszítetlen *üveggyöngy*. H.: 0,8 cm, átm.: 1,3 cm.

522. *sír*: Férfi, *maturus* (50–59 év). 1. A bal alkar és a kézfej alatt 1 db lecsapott sarkú négyzet átmetszetű hasáb alakú, kék színű, sima, fényes felületű, fényáteresztő, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 0,95 cm, sz.: 0,55 cm, v.: 0,55 cm. 1 db henger alakú, fehér, porózus, opak, díszítetlen *mészkögyöngy*. H.: 0,55 cm, átm.: 0,45 cm. 2. Dinnyemag alakú, világoskék színű, irizáló, kopott, porózus, kettétörött, opak, díszítetlen *üvegyöngy* két darabban a bal csukló külső oldalán. H.: 0,8 cm, sz.: 0,75 cm, v.: 0,3 cm.
552. *sír*: Gyermekek, *juvenis* (14–15 év). 1. 29 db dinnyemag alakú, világoskék színű, lukacsos felületű, opak, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 0,6–1,1 cm. 3 db dinnyemag alakú, szintelen, irizáló, opak, fóliás *üvegyöngy*. H.: 0,65 cm, sz.: 0,55 cm, v.: 0,35 cm. 2 db dinnyemag alakú, kék színű, irizáló, lukacsos felületű, opak, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 0,6–0,9 cm. 2 db lapított gömb alakú, kék színű, érdes felületű, opak, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 0,35–0,4 cm, átm.: 0,45–0,55 cm. 6 db henger alakú, kék színű, érdes felületű, opak, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 0,45–0,6 cm, átm.: 0,4–0,45 cm. 1 db cső alakú, kék színű, érdes felületű, opak, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 0,7 cm, átm.: 0,4 cm. 1 db kúp alakú, szintelen, irizáló, töredékes, fényáteresztő, fóliás *üvegyöngy*. H.: 0,5 cm, átm.: 0,55 cm. 2 db csavart, kék színű, lukacsos felületű, töredékes, opak, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 0,45–0,6 cm, átm.: 0,4 cm. 6 db lapított gömb alakú, kék színű, lukacsos felületű, opak, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 0,35–0,6 cm, átm.: 0,45–0,6 cm. 1 db lapított gömb alakú, vörös színű, opak, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 0,35 cm, átm.: 0,55 cm. A gyöngyök a koponya bal oldalán és a bal felkar belső oldalán helyezkedtek el. 2. Az állkapocs mindkét oldalán 79 db lapított gömb és henger alakú, fekete színű, opak, díszítetlen *kölesgyöngy*. Átm.: 0,25–0,4 cm.
559. *sír*: Férfi, *maturus* (50–59 év). 1. A bal kézfej belső oldalán, a bal combcsonton 1 db henger alakú, fehér színű, sima felületű, opak, díszítetlen *mészkögyöngy*. H.: 1,3 cm, átm.: 0,95 cm. 1 db *csigolyacsontból* csiszolt, kerek, sötétbarna színű *gyöngy*. H.: 0,9 cm, átm.: 1,3 cm.
564. *sír*: Gyermekek, *infans* I. (2–3 év). 1. 8 db lapított gömb alakú, citromsárga színű, opak, díszítetlen *kölesgyöngy*. H.: 0,2–0,3 cm, átm.: 0,3–0,4 cm. 1 db gyűrű alakú, világoskék színű, opak, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 0,15 cm, átm.: 0,4 cm.
565. *sír*: Nő, *adultus* (30–35 év). 1. A lapockák között 1 db lapított gömb alakú, vörösesbarna színű, opak, 3 db domború, fehér szemmel és a szemek körül egyszeres fehér hurokfolyatással díszített *üvegyöngy*. H.: 0,6 cm, átm.: 0,85 cm. 1 db lapított gömb alakú, fekete színű, kopott, opak, 4 db domború, fehér alapon világoskék pávaszemmel díszített *üvegyöngy*. H.: 0,65 cm, átm.: 1,2 cm. 1 db lapított gömb alakú, sötétkék színű, fényes, lukacsos felületű, fényáteresztő, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 0,75 cm, átm.: 1,4 cm. 1 db gömb alakú, világoskék színű, érdes felületű, töredékes, fényáteresztő, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 0,8 cm, átm.: 1 cm. 4 db lecsapott sarkú, téglalap átmetszetű, hasáb alakú, vörös színű, sima felületű, opak, díszítetlen *karneolgyöngy*. H.: 0,9–1,2 cm, sz.: 0,75–0,9 cm, v.: 0,4–0,55 cm. 2 db henger alakú, fehér színű, sima felületű, opak, díszítetlen *mészkögyöngy*. H.: 1 cm, átm.: 0,5–0,6 cm. 1 db hatszög átmetszetű hasáb alakú, zöldeskék színű, irizáló, érdes felületű, fényáteresztő, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 1 cm, sz.: 0,6 cm, v.: 0,5 cm. 1 db hatszög átmetszetű, hasáb alakú, világoskék színű, irizáló, érdes felületű, fényáteresztő, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 0,8 cm, sz.: 0,6 cm, v.: 0,5 cm. 1 db henger alakú, kék színű, irizáló, sima felületű, fényáteresztő, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 0,55 cm, átm.: 0,5 cm. 1 db dinnyemag alakú, szintelen, sima felületű, fényáteresztő, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 1 cm, sz.: 0,6 cm, v.: 0,3 cm. 3 db dinnyemag alakú, sötétkék színű, irizáló, érdes felületű, opak, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 0,45–0,75 cm, sz.: 0,5–0,7 cm, v.: 0,35–0,4 cm. 17 db lapított gömb, illetve henger alakú, fekete színű, opak, díszítetlen *kölesgyöngy*. H.: 0,2–0,3 cm, átm.: 0,25–0,4 cm. 2 db lapított gömb alakú, szintelen, irizáló, fényáteresztő, fóliás *üvegyöngy*. H.: 0,2 cm, átm.: 0,4 cm. 1 db dinnyemag alakú, kék színű, irizáló, lukacsos felületű, opak, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 1,8 cm, sz.: 0,8 cm, v.: 0,35 cm. 1 db gyűrű alakú, világoskék színű, irizáló, sima felületű, opak, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 0,55 cm, átm.: 0,9 cm. 1 db dinnyemag alakú, szintelen, irizáló, átlátszó, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 1 cm, sz.: 0,8 cm, v.: 0,45 cm. 1 db kúp alakú, kék színű, irizáló, fényáteresztő, keresztben piros vonalakkal díszített *üvegyöngy*. H.: 0,8 cm, átm.: 0,5 cm. 1 db kúp alakú, szintelen, sima felületű, átlátszó, díszítetlen *üvegyöngy*. H.: 0,4 cm, átm.: 0,45 cm.
566. *sír*: Nő, *adultus* (35–39 év). 1. Dinnyemag alakú, világoskék színű, irizáló, lukacsos felületű, félbetörött, opak, díszítetlen *üvegyöngy* fele az alsó állkapocs alatt. H.: 0,65 cm, sz.: 0,4 cm, v.: 0,4 cm.
568. *sír*: Nő, *maturus* (40–45 év). 1. Az alsó állkapocs alatt két darab kék színű, dinnyemag alakú *üvegyöngy* és apró *gyöngytöredékek*. H.: 0,75–0,9 cm.
569. *sír*: Gyermekek, *juvenis* (15–16 év). 1. 21 db sötétzöld és világoskék dinnyemag alakú *gyöngy*. H.: 0,55–1,8 cm. 3 db sötétzöld és fehér színű, kúp alakú *üvegyöngy*. H.: 0,4–0,6 cm, átm.: 0,5 cm. 7 db hordó alakú, sötétzöld színű *üvegyöngy*. H.: 0,3–0,6 cm, átm.: 0,35–0,55 cm. A gyöngyök az alsó állkapocstól a csigolyákon keresztül a mellkason helyezkedtek el.
572. *sír*: Nő, *senium* (60–x év). 1. 28 db dinnyemag alakú, sötétzöld színű fóliás *üvegyöngy*. H.: 1,15–1,9 cm. 10 db kúp alakú, szintelen, fóliás *üvegyöngy*.

- H.: 0,35–0,6 cm, átm.: 0,35–0,5 cm. A gyöngyök a nyakban helyezkedtek el.
574. *sír*: Férfi, *adultus* (23–25 év). 1. Az állkapocs külső bal oldalán 4 db dinnyemag alakú, világoskék színű *üveggyöngy*. H.: 0,9–1,25 cm. 1 db dinnyemag alakú, ezüstsínű, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,8 cm.
599. *sír*: Férfi, *adultus* (30–35 év). 1. 1 db lapított gömb alakú, kék színű *üveggyöngy*. Átm.: 0,5 cm. 1 db hordó alakú, sötétvörös, bordázott *üveggyöngy*. H.: 0,7 cm. 1 db hosszú bikónikus alakú, sötétvörös színű *üveggyöngy*. H.: 0,65 cm. 1 db lapított gömb alakú, fekete színű, 4 db domború, fehér alapon világoskék pávaszemmel díszített *üveggyöngy*. Átm.: 1 cm. 9 db dinnyemag alakú, sötétkék színű *üveggyöngy*. H.: 0,5–1,7 cm. A gyöngyök a bal combcsont belső oldalán helyezkedtek el.
611. *sír*: Nő, *juvenis* (18–20 év). 1. 2 db citromsárga színű, gyűrű alakú, sima, fényes felületű *üveggyöngy*. Átm.: 0,5–0,6 cm. 4 db lapított gömb alakú, fekete színű, sima, fényes felületű *üveggyöngy*. Átm.: 0,4–0,45 cm. A gyöngyök a bal kulcscsontnál helyezkedtek el.
666. *sír*: Nő, *adultus* (23–25 év). 1. A sír betöltéséből 1 db dinnyemag alakú, fekete színű *üveggyöngy*.
700. *sír*: Nő, *adultus* (23–25 év). 1. A sír betöltéséből 13 db dinnyemag alakú, fekete, sötétkék és színtelen *üveggyöngy*. H.: 0,35–2,2 cm. 1 db kúp alakú színtelen, fényáteresztő, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,75 cm. 1 db gyűrű alakú, világoskék, irizáló *üveggyöngy*. Átm.: 0,75 cm.
712. *sír*: Neme és életkora nem volt megállapítható. 1. 1 db dinnyemag alakú, sötétkék színű, fényáteresztő *üveggyöngy* a betöltésből. H.: 0,85 cm.
736. *sír*: Gyermek, *infans* II. (12–13 év). 1. 2 db fekete és 8 db citromsárga színű *kölesgyöngy* az alsó állkapocsnál, a koponya alatt. Átm.: 0,25–0,35 cm.
756. *sír*: Nő, *juvenis* (20–22 év). 1. 91 db világoskék, sötétkék, illetve fekete színű, dinnyemag alakú *üveggyöngy*. H.: 0,5–1,9 cm. 1 db rövid bikónikus alakú, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,35 cm, átm.: 0,6 cm. 1 db kúp alakú, sötétkék színű, kopott *üveggyöngy*. H.: 0,9 cm. 1 db hordó alakú, fekete színű, sima, fényes felületű *üveggyöngy*. H.: 0,95 cm. A gyöngyök a női váz nyakrészénél, illetve 2 db a mellkason helyezkedtek el.
757. *sír*: Gyermek, *infans* I. (1,5–2 év). 1. Az alsó állkapocs alatt 3 db dinnyemag alakú, kék színű, irizáló *üveggyöngy*. H.: 0,75–1,5 cm.
759. *sír*: Gyermek, *infans* I. (6–7 év). 1. 8 db világoskék és fekete színű, dinnyemag alakú *üveggyöngy*. H.: 1,15–1,75 cm. 10 db hordó alakú, fekete színű, sima, fényes felületű *üveggyöngy*. H.: 0,35–0,55 cm. 1 db korong alakú, fekete színű, töredékes *üveggyöngy*. Átm.: 0,65 cm.
760. *sír*: Gyermek, *infans* I. (2–3 év). 1. A betöltésből 11 db zöld színű és 13 db fekete színű, ép állapotú, dinnyemag alakú *üveggyöngy*. H.: 0,6–1,8 cm.
773. *sír*: Nő, *senium* (60–x év). 1. 1 db dinnyemag alakú, világoskék színű *üveggyöngy*. H.: 0,85 cm. 3 db lapított gömb alakú, színtelen, fóliás *üveggyöngy*. Átm.: 0,45–0,5 cm. 1 db lapított gömb alakú, ezüstsínű, fóliás *üveggyöngy*. Átm.: 0,45 cm. 1 db lapított gömb alakú, aranyszínű, fóliás *üveggyöngy*. Átm.: 0,45 cm. 1 db dinnyemag alakú, ezüstsínű, fóliás *üveggyöngy*. H.: 0,55 cm. 1 db hosszú bikónikus alakú, fekete színű *üveggyöngy*. H.: 0,6 cm.
775. *sír*: Nő, *adultus* (35–39 év). 1. A nyakban 12 db citromsárga színű, porózus *kölesgyöngy*. Átm.: 0,3–0,35 cm.
790. *sír*: Nő, *maturus* (50–59. *sír*). 1. A nyakon 13 db, fekete színű, illetve színtelen, irizáló felületű, dinnyemag alakú *üveggyöngy*. H.: 0,75–1,6 cm.
842. *sír*: Gyermek, *infans* I. (1–1,5 év). 1. 1 db dinnyemag alakú, kék színű, irizáló felületű *üveggyöngy* a jobb comb belső oldalán. H.: 0,9 cm.

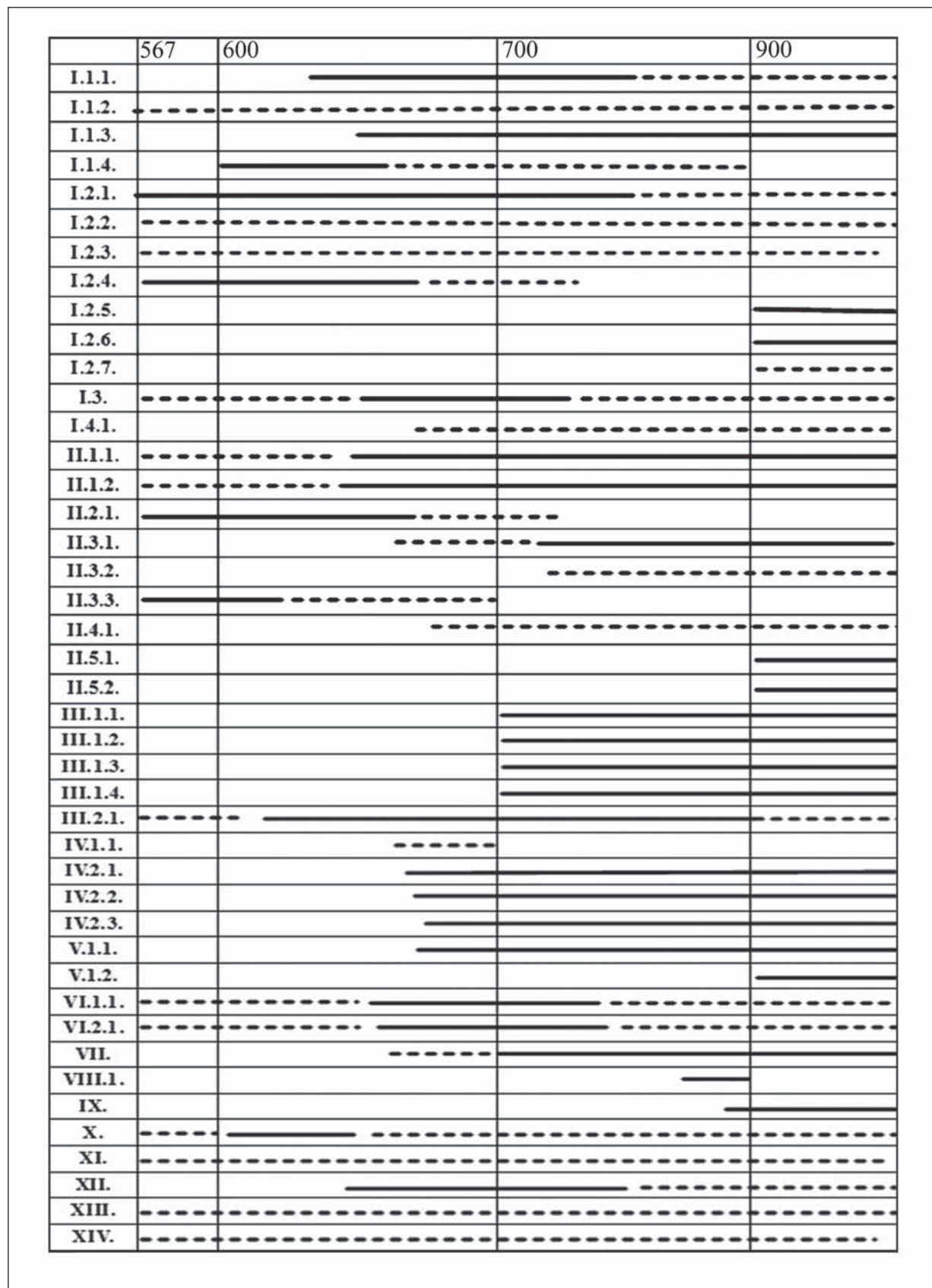

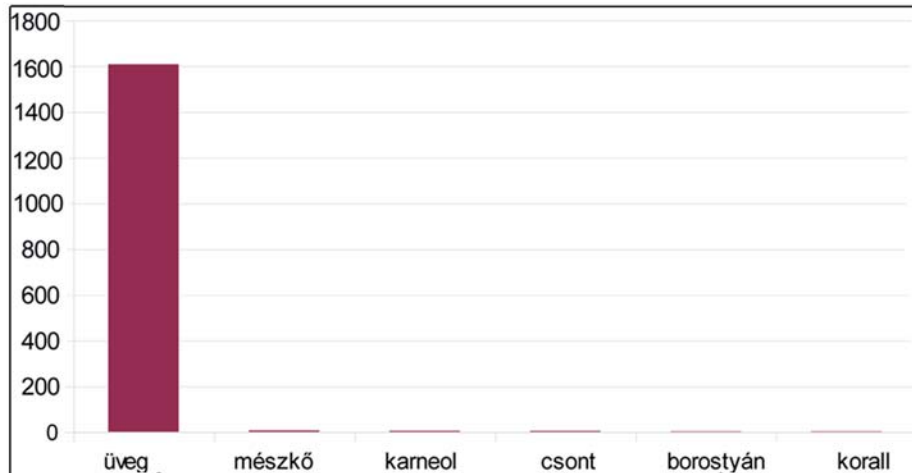
2. kép. 1: A gyöngyös sírok elhelyezkedése Daruhalmon; 2: A gyöngyös sírok elhelyezkedése Kettőshatár I. temetőjében; 3: A gyöngyös sírok kronológiai megoszlása Daruhalmon; 4: A gyöngyös sírok kronológiai megoszlása Kettőshatár I. temetőjében

Fig. 2. 1: Position of graves containing beads at Daruhalom; 2: Position of graves containing beads in the cemetery Kettőshatár I; 3: Chronological distribution of graves containing beads at Daruhalom; 4: Chronological distribution of graves containing beads in the cemetery Kettőshatár I

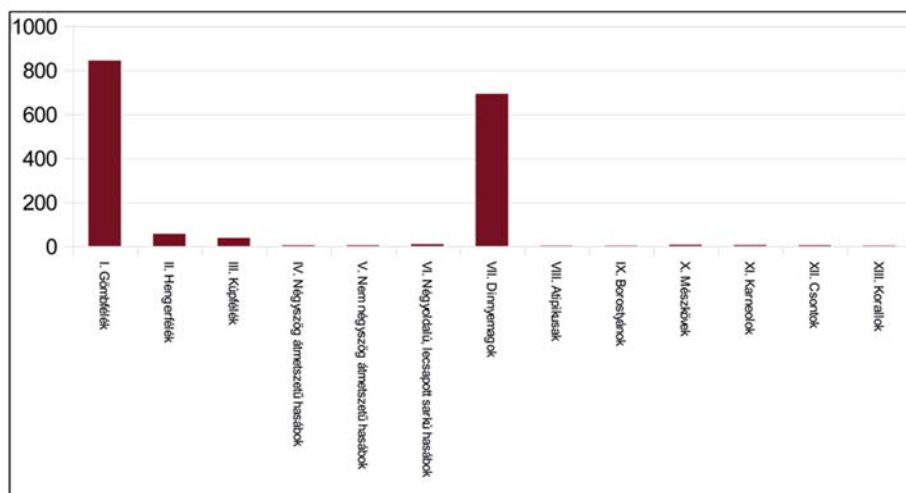

3. kép. A Kiskundorozsmán előforduló gyöngytipusok kronológiai elterjedése
 Fig. 3. Chronological spread of bead types in Kiskundorozsma

1

2

Kiskundorozsma-Daruhalom-dűlő						
	Férfi		Nő		Gyerek	
	Sírszám (db)	Arány (%)	Sírszám (db)	Arány (%)	Sírszám (db)	Arány (%)
Infans I.					9	64,29
Infans II.					3	21,43
Juvenilis			1	25	1	7,14
Adultus	3	100	2	50		
Maturus			1	25		
Senium						
Összesen	3	100	4	100	14	100

Kiskundorozsma-Kettőshatár						
	Férfi		Nő		Gyerek	
	Sírszám (db)	Arány (%)	Sírszám (db)	Arány (%)	Sírszám (db)	Arány (%)
Infans I.					12	46,15
Infans II.					10	38,46
Juvenilis			2	6	4	15,38
Adultus	6	54,55	20	60,6		
Maturus	3	27,27	6	18,8		
Senium	2	18,18	5	15,15		
Összesen	11	100	33	100	26	100

3

4. kép. 1: A gyöngyök anyag szerinti megoszlása; 2: A gyöngyök főcsoport szerinti megoszlása;
 3: A daruhalmi és kettőshatári gyöngyös sírok nem és életkor szerinti megoszlása
 Fig. 1. 1: Distribution of beads by material; 2: Distribution of beads by main types;
 3: Distribution of graves at Daruhalom and Kettőshatár by sex and age